

NÎQAŞËN FELSEFEYË 43.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Niqaşên felsefeyê 43
Mijare xuyê têtînek gişt bi fahmkirina wê re
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2018-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar

.
ISBN 968-4-940996-89-9

Pêşgotin:

Xuy wê weke têtînek bi tevgerînê ku wê di hebûna zindiyî de wê xwe bi tevger, kirin, û rewşên wê yên jiyânî û hwd re ku wê bide dîyarkirin. Ev dikarê wê weke bi gotinî û an rewşî weke bi tevgerînê û hwd re xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare xuyê wê piştî sedsale 20an û pê de wê bi temenekê felsefeyî û zanistî wê bibê mijare fêrbûn, û lêkolînên ku wê li ser wê re wê were kirin.

Lêkolînên li ser rewşa derûnîyê û civaknasiyê û hwd wê werina kirin wê bi rengê tevgerînê û hwd re wê di wê temenê û çerçoveyê de wê di rengekê de wê were dîtin wê were li ser wê sekin in.

Di awayekê de wê mijare têtîna xuyê wê bi awayekê wê bi têtîliya wê ya bi zêhnê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hilde li dest. Di nava dualîteya zêhn û bedenê û hwd de wê bi têtîliya nava wan re wê were hildan li dest. Di destpêka felsefeya demên hemdem de wê, ji ronansên û pê de wê bi filosofên weke descertes û hwd re wê bi hizrên wan re wê ji aliyekê ve wê were dîtin ku wê ji wê aliyê ve jî wê were li ser wê sekin in.

Lê wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê û bi wê hildana li dest re wêçawa tevgerînê û di çî rengê û çawa tevgerênê de wê were dîtin ku wê were were hildan li dest. Hizirvanên weke skinner, watson û hwd wê weke gelek hizirvanên din wê mijarê wê bi temenekê teorikî û pîretikî û hwd re wê li ser temenekê fêrbûnê re wê hildana li dest.

Di awayekê din de wê mijare xuyê wê çawa wê were fahmkirin û wê bi çî temenê û têtînekê wê were fahmkirin wê weke mijarek ku wê karibê bibê sedem û temenê hizrên cihê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Di rewşên weke tevgerînê, bîryardayînê, û hwd de wê were hildan li dest.

Mijare xuyê wê bi aliyên wê weke bi hiş û di temenê dervî hiş de wê di rengekê de wê were hildan li dest. Bi qasta ya bi hiş û ya bê hiş wê di wê temenê de wê ew wê were fahmkirin bi wê re ku wê di rengekê de wê çawa wê di awayekê de wê mijare tevgerên me yên ku em dikin em di

farqe wan de na û an ne di farqe wan de na bin. Di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê hilde li dest bê.

Ji rewşa xuyên civaknasî û derûnî û heta têtîgînên zanistî ên li ser xuyê wê weke bi zanistî wê lê bikolin wê di yelpezeyek berfireh de wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Lê di renekê de wê di demên hemdem de wê bi zêdeyî wê bi felsefeya zêhnê re wê di ahengekê de wê li wê were lê hizirkirin û wê têtîkiliya xuy û zêhnê wê bi hev re wê çawa wê hebê û an wê weke têtîkiliyek çawa bê ku mirov wê fahmbikê wê bi wê re wê di renekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Li gorî skinner wê xuy wê li ser temenê têtîkildaninê û bi şîyariya wê û bertekên bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê mijare xuyê wê di renekê de wê bi têtîgîna gotinê û kirinê û hwd re wê di hinek awayan de wê bikê mijare lêkolînê û li wê hizirkirinê.

Xuy wê weke aliyekê ku wê têtîkiliya wê ya bi fêrbûnên me re wê ji zêhnê bê û an di demên dayina nişandin a xuyan li hev û ji wê girtinên me ên bi fahmkirinê û hwd re wê di renekê de wê were dîtîn ku wê li wê were lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, xuy wê weke têtîkiliya wan a bi fahmkirinê re wê di temenekê fenomenolojikî de wê bi salixkirin û lêkerkirin û lêbarkirinên bi têtîgînî û wateyî û hwd re wê di şewayekê de wê ew wê, were fahmkirin. Di wê nûqtayê de wê xuy wê di renekê de wê wê weke rewşa hiş ên bi hiş û an dervî hiş ku mirov bi hebûna xwe ya zindî re wê di renekê de wê dide dîyarkirin a li hev. Wê di wê çerçoveyê de wê weke bertekên me ên li hev jî wê bi wê re wê di renekê de wê bibê. Di awayekê de wê kirina karekê bi awayekê bê, rengê di demekê ku ew fêrî wê ku ew her demê di heman demê xwarina xwe bixwû û hwd wê bibê. Minaq mirov wê her sibehê wê tastê wê bikê. Ev wê weke xuyekê ku ew li wê alimîya bê. An jî wê şîva xwe wê ber êvarî wê bikê û wê di wê temenê de wê piştî wê xwe vekîşînê li rehetkirinê. Ev wê weke hinek xuyên mirovî bin.

Di awayekê de wê bi axiftinê wê xuy wê carna wê ji me re wê vebêjin ku wê çî wê rast û ne rast bê. Di wê çerçoveyê de wê xwe bi sînorkirina li tiştêkê û an lê vekirinê û hwd wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê fahmbikê û wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê û renekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare xuyê wê di wê çerçoveyê de wê bi təkiliya wê ya bi fahmkirina me re wê hoyendinekê wê di xwe de wê bi wê re wê di çerçoveya wê de wê karibê bide çêkirin. Di wê çerçoveyê de ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di rengê de wê xuy wê hinekê jî wê weke rewşên fêrbûnê ên bi alimîna weke fîzîkî ve wê girêdayî wê aliyên wê jî wê hebin. Minaq kesekê ku ew çixarê vexwe wê di wê temenê de wê nikaribê dev ji wê berdê û hwd. Di wê çerçoveyê de wê di rengê de wê li ser hêstan re wê weke rewşên tirsê, dilxweşiyê, hertimî bi rûyekê ken û an hişk xwe dana dîyarkirî li kesên din wê di wê temenê de wê weke aliyên bi wê re ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, xuy wê di nava fahmkirinê de wê weke hinek fenomenên ku ew di xêvê de wê bi pêvajoyên li ser wan re wê jiyankirinê û hwd re wê li wan kodkirin û barkirinên weke bi têtî û wateyan û hwd re wê bi demê re wê karibê bibê. Lê xuy wê xwediyê fêrs û rengê ku ew bi pêvajoyên demê re wê bi gûharin. Di wê temenê de wê, bi demê re wê, ew wê bi wê re wê bibê. Gûharin wê di awayekê wê weke li şûn weke hiştina hinek xûyan û li şûna wan pêşxistina hinek xuyên din bi demê re li gorî demê û hwd re wê bibê. Di nava rewşekê de wê jiyankirina wê ku ew weke rewşek civaknasî bê wê ji wê girtinên me wê bi fahmkirî û hwd wê di wê warê de jî wê xwediyê hinek şewayên fahmkirinê bin.

Xuy wê di rengên hizirkirina me de wê xwe di rengê de wê di wê rengê de wê bidina dîyarkirin. Fêrbûnên weke bi aqilmeşandinê ên bi aqil li ser rewşan û hev bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê di rengê de bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê sr ziman bê.

Wê dema ku em pirsê weke 'çawa tevgerinê' wê bikin wê di wê çerçoveyê de wê pirsên me yên ku em ji wê re bidin ku ew bi çî cûreyê bin wê di wan de wê hinek xuyna jî wê bi xwe re wê bi rengê wan re wê di şewayekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê werênê ser ziman bê. Minaq wê dema ku mirov wê di çerçoveyek bi sazûman de wê tevbigirihê û an ne bi sazûman wê tevbigirihê û hwd wê aliyekê wê

yê ku wê di wê temenê û çerçoveyê de wê karibê were fahmkirin wê bi wê re wê hebê ku mirov wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê wê hebê.

Di nava têngîna xuyî a bi gotinê de wê bi mijarên fahmkirinê, têkiliyê, funksiyonê, şîyarî û bertekê û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê rewşên me yên ku em bi wan re weke rewşên jiyânî dijin wê werina fahmkirin û wê werina ser ziman.

Di mijare xuyê de wê bi teorikî û pîretikî wê gelek aliyên ku wê karibin werina kifşkirin, dahûrkirin û fahmkirin wê hebin. Di wê warê de wê weke çerçoveyek berfireh a ku wê karibê wê li wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê mijare xuyê û felsefeya wê bi felsefeya zêhnê re wê têkiliya wê li ser temenê fahmkirinê a bi hev û an ji hev ku wê di rengekê de wê, were lê hizirkirin. Di awayekê de wê xuyê, rewşên fêrbûnê ên bi kirin û tevgerên me re ku wê xwe bidina dîyarkirin bin.

Aliyekê wê yê din ê weke ji xuyê wê bi fahmkirina ji wê bê. Minaq wê dema ku em bi hesanî wê bi gotinekê wê werênina ser ziman wê dikarin wê bi wê rengê wê werênina ser ziman ku em kirinekê dibînin ku ew yan li xweş dihê û yan jî wê li me nexweş wê were. Ji wê hêstên ku em digirin wê di wê çerçoveyê de wê têngînek xuyî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, bertekên me wê di rengekê de wê li hev wê bi xuyên ku mirov dide nişandin bê. Di wê temenê de wê, xuyê wê xwediyê zimanekê xwe yê ragihandinê ê fîzîkî ku mirov wê bi wê re wê di şewayekê de wê werênê ser ziman û wê şîrovebikê û bi wê fahmbikê û an bide fahmkirin bê.

Di çerçoveya têngîna xuyê de wê dikarê wê bi fahmkirina wê re wê werênê ser ziman ku wê her tiştên ku em dihênina ser ziman wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, têngînekê bi fahmkirinê wê bide me. Em minaq bi hev re tevdigerihin û an bi tenê tevdigerihin wê weke xuyekê bê. An jî em di rengekê de em li hev bi hêrs dibin û an dixweş dibin wê weke xuyna bin. Di dewama wê de wê werênina ser ziman ku em li dijî hev dibin û an li dijî hev nabin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di mijare dahûrkirina xuyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê çî wê ji me re wê vebêjê wê weke aliyekê wê yê bi fêrsa fahmkirinê ku mirov ji wê tê bigihê bê. Di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê kaeribê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser

ziman bê. Di şîrovekirina xuyan de wê di rengekê de wê hertimî wê ji wê têgihîştin wê di rengekê pirralî a bi fahmkirinê wê xwe di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê bi wê re wê hem fahmkirinên hevbeş wê karibin bibin û hem jî yên ne hevbeş wê bi wê re wê karibin bibin. Li ser fahmkirinên hevbeş re wê dikarê wê bibêjê ku mirov wê ji wê bi hev re wê dema ku ew da nîşandin wê di wê rengê de wê weke bi heman rengê wê weke hev wê bigihijê fahmkirinekê. Kesekê ku ew rûyê xwe li me hişk û tîrşkir em dizanin ku ew ji me ne xweş a. An jî di rengekê de ku bersiv neda me ku em bi wî û an wê re axiftin em dizanin ku ew nexwezê ku ew bi me re biaxifê. Di wê rengê de wê xuy wê hertimî wê tiştê wê ji xwe wê ji me wê weke ku wê bidina vegotin.

Xuy wê zimanê hebûnê ê di rengekê de wê bi hev re wê çawa wê têkilidênê bê. Di wê çerçoveyê de wê bi awayekê wê ji wê hev fahmbikê û wê hev wê li hev tevgerên hev jî wê bidina dîyarkirin. Zimanê xuyê wê di wê çerçoveyê de wê weke zimanekê têkilidanînê ê fahmkirinê ê bi hebûnê re ku mirov wê di rengek de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 43.

Mijare xuyê bi têtetinek giştî bi fahmkirina wê re

Ku mirov ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê weke aliyekê ku wê bi her rewşa zindiyî û an organismayî re wê were ser ziman wê rewşa xuyê wê weke aliyekê ku wê xwe bi wê weke ku wê bênê ser ziman wê di wê nûqtayê de wê, derkeve li pêş. Pêvajoyên xuyê wê dema ku mirov wê hinekê wê li ser wê bisekinê û serî di wastênê wê dibînê ku wê çawa wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, xwe di dewama wê de wê bi rewşa heyinê re wê bide dîyarkirin bê. Xuy wê, di pêvajoyekê de wê weke ku wê bi pêvajoya wê ya pêşketinê re wê weke ji ya hesan bi ber ya ya tevlihev ve ku wê biçê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, pêvajoyên bi pêşketina xuyê re wê, di rengekê de wê hin bi hin wê di dîmenekê wê bi awayekê wê weke ku wê di xwe de wê weke bi gihiştinê re ku wê bibê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bibê.

Di awayekê de wê, di rengekê de wê, çerçoveyekê epistemikî de wê bi hizirkirin û fahmkirina wê re wê karibê wê sehêtkirinekê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di her rewşê de wê awayekê ku wê bi jîyanê re wê xwe bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Xuy wê di rengekê de wê, dema ku wê, skinner wê werênê ser ziman wê weke ku wê çawa wê di destpêkê de wê, di girtina bi wê re de wê, di destpêkê de wê weke ku wê li ti şîyariyê ku ew ne nerê wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê çawa wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bikê ku ew wê werênê ser ziman.

Li gorî skinner wê xuy wê ji kêliyê li kêliyê wê çawa wê bigûharê wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, mijare têtîna xuyê wê di wê rengê de wê, weke ji kêliyê li kêliyê wê bi têtînek gûharîner wê hanîna wê ya li ser ziman wê di rengekê de wê, çawa wê karibê wê fahmbikê bê? Di aslê xwe de wê gotina ji kêliyê li

kêliyê wê bi wê gûharîna wê re wê li şûna ku wê bikarbênê wê, di rengekê de wê bi pêvajoyek pêşketinê re wê, di rengekê de wê kaaribê wê di rengekê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Xuy wê, ne tenê wê weke hêstek bê ku ew ji kêliyê li kêliyê ku ew bi gûharê bê. Ew wê, tenê wê weke dîmenekê fahmkirinê ku mrov wê bi wê re wê werênê ser ziman jî wê ne weke aliyekê ku em wê bi wê tenê bi wê rengê wê werênina ser ziman. Li vir wê ji wê zêdetirî wê weke bi temenekê epistemikî wê weke bi awayekê wê bikê ku em wê fahmbikin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikin û wê werênins ser ziman bê.

Di wê temenê de wê dema ku em mijare têgîna 'awakirinê' wê werênina seer ziman wê di rengekê de wê, ji du hinek aliyan ve wê dikarin wê werênina ser ziman. Aliyê pêşî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê hinekê wê li wê bihizirê bê. Li vir wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê rast bê ku wê bi temenekê organismayî wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di her awayê de wê hinek dîmenekên xuyî wê hebin. Lê di wê nûqteyê de wê, xuy wê, di wê de wê dîmenekê zêde komplike wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Wê çendî ku wê weke aliyekê wê yê ku em bi awayekê organismayî ê monstrebûyî re wê karibê wê fahmbikê wê, bi têgînî wê weke çerçoveyek fahmkirinê ku wê di wê de wê bi awakirin û lê têgihîştinên cihê wê derfet wê di wê de wê karibin bibin û wê di wê nûqteyê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê fahmbikê wê bi aliyê wê yê duyem re wê, di wê de wê bi hizirkirinê û hwd re wê, fahmkirina wê weke aliyekê wê yê din ê bi hizirkirinê wê dîmenekê wê karibê wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke dîmenekê razber ê bi fahmkirina xuyê re ku mirov wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê karibê wê ji gelek aliyan ve wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê di dewama wê d ewê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman jî. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê dîmenê organismayî ku ew wê weke bi awayê xwe wê hebê wê, di wê temenê de wê çendî wê weke dîmenekê hesan wê weke wer berçav bi wê dîmenê dîbarîya wê re wê ewçendî jî wê weke dîmenekê komplike wê xwe bi wê re wê weke di rengekê de wê karibê ew bide dîyarkirin.

Wê jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di renekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa ku wê weke dîmenê xuyî wê fahmkirina wê bikê wê di wê de wê, bi tefkirinên ku ew wê karibin werina kirin wê weke aliyekê hizirkirinê ê afrîner ku wê bi çavkaniyên azmûnên me û hwd re ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di rewşa organismayekê de bê, zindiyekê û hwd de bê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi wê re wê ev wê weke aliyekê wê yê ku wê bi awayiya wê re wê xwe bide dîyarkirin. Zindiyek weke haspekê wê li ser çar lingên xwe wê bimeşê û wê bi çêrê û wê di renekê de wê bi wê rengê wê xwediyê hinek xuyan bê. Mirovek wê bi destê xwe wê xwarinê wê bixwê, li ser du lingan bê û wê, di şêwayekê de wê bi mejiyê xwe wê xwediyê hizirkirinê û hwd bê. Ev wê weke aliyê xuyên mirov wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin.

Wê jî wê di dewama wê de wê, dikarê wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di mijare xuyê de wê, di dîmenekê de wê bi heyina zindiyî re wê, di dîmenekê jîyanê wê, û rengê wê de wê weke dîmenekê wê xwe bi wê re wê, di wê temneê de wê bide dîyarkirin. Ew aheng û hevgerîtin û çerçoveya wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê di wê hizirkirina xwe de wê kûr bibê. Rewşên xuyî wê di pêvajoyek gûharînê de wê derbas bibin. Ew xuy wê ber ku wê bi organismayek dijî û an zindiyek dijî re bê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Şêwayên fêrbûnê ên weke bi wan jîyankirinê ku ew bo mirov bê û an bi zindiyekê din ê di nava jîyanê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê ku ew wê bi wê re wê bibê bê.

Minaq tayrek wê bi firê. Di wê temenê de wê firîna tayr wê weke aliyekê wê yê ku em di çerçoveya wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman. Ew wê ne tenê wê weke xosletekê zindiyî bê. Wê di wê temenê de wê awayekê jîyanî jî bê. Di wê temenê de wê xuyên xwe yên bi wê rengê

ên ku ew bi wê bijî wê biafirênê. Minaq wê dema ku wê hêlina xwe wê çêbikê û wê di wê de wê hêkên xwe wê bikê û di wê temenê de wê, piştî çêli ji hêkê derketin û pê de wê çawa wê, hin bi hin wê li dora demek diyar û hwd re wê, ew êdî wê ji hêlinê wê derkevin û wê bi dest firinê wê bikin. Hinek tayr wê, dema ku ew çêliyên wan ne firin di dema ku ew hatî diyarkirin a biolojiyî de wê weke ji hêlinê wê were bi zorê derhanîn ku ew karibê wê firîna xwe wê bikê. Yan jî wê tayr wê di wê temenê de wê çawa wê di rengekê de wê weke ku wê bibê wê, bi xwe re wê fêrî firinê wê bibê. Ew wê weke hinek xuyên ku ew wê bi wê re wê fêr bibê û wê di wê çerçoveyê de wê bi wan re wê weke ku wê bigihijê li wê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, rewşa zindiyê û awayê wê yê bi fîzîkî û weke zindiyekê ku ew bi wê heya wê, di wê rengê de wê, rengê xuyên wê yên ku ew bi wê bijî jî wê biafirênê. Weke çawa wê tayrek wê bi xosletên xwe yên weke firinê û hwd re wê wan xuyên xwe wê biafirênê. Wê zindiyek din weke heywanekê di nava xwezayê ê ku ew ne bi xosletê firinê weke gurr, mar, meh, gişk, xezal û hwd ku ew çî rengê din ê zindiyê bê wê di wê temenê de wê bi xosletên xwe re wê were nasîn. Meh bi meşîniya xwe re ew dihê nasîn. Mar bi marîtiya xwe û di ardê re çûyina xwe re wê were nasîn. Wê bi xuyên weke bi mirov ve dayîna bi xoslet û xuyên xwe re wê were nasîn. Gûrr wê bi rewşên weke jîyankirina bi xwezaya xwe û weke kerî û li hev fêrbûna xwe û hwd re wê bibê. Di wê temenê de wê, heywanên ku ew bi kerî dijîn û fêrî wê dibin wê biibn. Kerîti wê weke xosletekê jîyane zindiyar ku ew wê fêrbûna wê bi xwe re wê bikin û wê li wê di rengekê de wê bi wê fêrbûnê hoyandinekê wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê bidina çêkirin jî bê.

Di nava jîyane xwezayê de wê ew wê weke aliyekê wê yê giring wê were dîtî ku wê zindî wê bi xosletên xwe re wê, di rengekê de wê were dîtî. Lê di wê nûqtayê de wê were çî wateyê ku wê zindiyek wê bi xosletên xwe re wê were nasîn. Di wê çerçoveyê de wê dikarê di dewama wê de wê bibêjê ku wê, bi xosletên xwe re jîyankirin wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bijî bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bijî û wê fahmbikê bê. Di nava jîyane xwezayê de wê, dema ku em dibêjin pirr zindî dijîn wê demê wê weke ku em ji aliyekê ve wê dibêjin ku wê gelek xuy û rewşên weke ku e li wê hatina fêrbûn û an hatina alimandin ku ew bi wan dihên

jinkirin jî weke ku em bahsa wan dikin dibê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di rengekê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare zindiyên wê, di wê temenê de wê, karibê ji aliyekê ve wan bi xoslet û xuyên wan ên jîyanî re wê werênê ser ziman. Mirov wê dema ku ew wê bi destê xwe wê xwarinê wê bixwê em bahsa xuyekê wê bi wê re wê dikin. Yan jî em dema ku em bahsa rewşek jîyanî a zindiyekê wê weke bi çêrinê dikin wê di wê nûqteyê de wê weke ku em bahsa rewşek xuyî a ku ew bi wê dijî wê dikê. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê bibêjê ku wê xuy wê di şewayekê de wê weke aliyekê giring wê ew bê ku wê, çawa wê, di rengekê de wê weke bi heyinek zindiyî re wê, karibê ew di rengekê û şewayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê wê bijê bê.

Wê jî wê, karibê wê fahmbikê ku wê mijare fahmkirinê a bi rengê jîyanê wê di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di nava jîyane zindiyên de wê xosletên ku ew wê bi wê re wê, xwe didina diyarkirin wê weke aliyekê bi wê ê jîyankirinê ji bê.

Aliyekê din wê di wê nûqteyê de wê mijare xuyê û bi fahmkirina wê, fahmkirina ji wê û an bi fahmkirina di wê de ku ew bi derfetî wê hebê wê çawa wê karibê wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê nûqteyê de wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava jîyane zindiyên de wê, mijare xuyan wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Di nava jîyane mirov de wê weke ku me li jor wê hanî sser ziman wê di xuyê de wê bi salixkirinê bi fahmkirinê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê xwe bide diyarkirin wê bi wê re wê, di şewayekê de wê, bi wê re wê bibê. Di xuyê de lêgerîna têgînek bi hiş wê xosletê zindiyên weke mirov ên ku ew dihizirin û xwediyê bi aqil bin.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Di mijare xuyê de wê, salixkirina wê, di awayê wê yê ku ew di wê de wê bi wê dihê jiyandin de wê xosletên wê di wê de wê, bi wê re wê bibin. Ew jî wê weke xosletên ku em dikarin wê bi

awayekê wê ji wê bi gihijina regekê fahmkirinê ku ew wê çawa wê di şêwayekê de wê bi wê re wê xwediyê regekê fahmkirinê ê ku mirov wê karibê wê di regekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê werênê ser ziman bê.

Di regekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare zindiyan û xuyên wan wê di wê nûqteyê de wê, weke ku mirov wê ji wan wê fahmbikê wê ew ew xuy wê di xwe de wê dîmenekê darêjkî ku mirov wê di regekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Aliyê ku wê di nava jîyane zindiyekê ku wê bi xosletên wê werina berhev wê, aliyê wê yê ku ew wê di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê were fahmkirin bê. Di mijare rengê jîyanê û xosletên wê de wê di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di regekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê mijare xosletên zindiyan wê di wê çerçoveyê de wê, karibê bi şêwayê wan ê jîyanê wê fahmbikê. Ev wê, di awayekê de wê di nava jîyane xwezayê de jî wê wusa bê û di nava jîyane mirov a bi aqil de jî wê wusa bê. Ku em li ser pêvajoyên jîyane mirov a bi aqil re wê bi gotinekê wê bibêjin wê karibin wê bibêjin ku wê di wê temenê de wê çawa wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di regekê de wê fahmbikê û wê di reng û awayekê de wê, karibê wê di wê temenê de wê di nava wê rewşa wê ya jîyanî de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di regekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, jîyane mirov wê bi xosletên wê yên ku ew wê di wê temenê de wê dihê berhev re wê xwe di regekê de wê bê ba hev. Minaq wê çawa dijî, rengê dijî, rengê tevdigerihê û hwd wê, weke aliyên ku ew wê, di regekê de wê, di wê çerçoveya wê ya xuyî de wê weke bi aliyekê weke bi têkiliya wan a bi hev re wê, di wê çerçoveya wê heyina wê jîyanê de ku wê karibê wê fahmbikê bê.

Xoslet wê, di zindiyekê de wê, pêvajoyên wan ên pêşketinê wê, di regekê de wê ji du aliyan ve wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aliyê pêşî wê, di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê ku wê mijare salixkirinên me yên bi jîyanî wê di wê temenê de wê karibin bi rengê jîyane me re werina fahmkirin. Gotina rengê jîyanê wê di xwe de wê hinek fêrsên fahmkirinê ên ku em di wê çerçoveyê de wê karibê salixbikê wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku em bahsa rengê jîyanê dikin wê, bi wê re wê çawa jîyankirinê û li ser çi awayê û hwd jîyankirinê wê dikin. Ev wê, bi wê re wê, hinek fêrsên fahmkirinê ên bi çerçoveya rengê jîyanê re wê, çawa wê, di renekê û xuyekê de wê xwe bidê dîyarkirin wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare rengê xuyên me yên jîyanî wê di wê temenê de em bi wan re têkiliyê bi hev re didênin û wan weke bingihna hevnasînê wê, di renekê de jî wê fahmdikin. Minaq wê, dema ku em, li zindiyekê dinerin bi hişmendî em ji yên din wê tenê wê bi hebûna xwe ya fîzîkî wê cihêbûnekê wê bide dîyarkirin. Wê ji wê cihê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi awayekê wê, çawa tevgerihê w bi wê re jî wê di renekê de wê xwebide dîyarkirin. Çawa tevgerîn wê, di wê nûqtayê de wê, weke xosletê bi xuyî ê jiyane zindiyê û rengê jî wê bi xwe re wê çerçoveya wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê, çawa wê, di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di jiyane mirov û tevgerinên hebûna mirovî de wê, di renekê de wê bi wê re wê çawa wê were tevgerîn wê di wê şewayekê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Zindi û xuyên zindiyî wê di rengê jîyankirinê û awayê wê de wê xwe di şewayekê weke levkiriniyekê de wê bi wê re wê çerçoveya wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê şewayê jîyanî wê di wê temenê û çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Çawa di rûnihê, çawa diçê, çawa xwarin dixwê, çawa di razihê û hwd wê weke hinek ji wan ali û awayên ku mirov wê karibê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewa û renekê de wê salixbikê û wê di dewama wê de wê di renekê û awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirina xuyê de ku em bidomin in wê dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman. Li vir di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi pêvajoya fêrbûnê re ku emê li jêr zêdetir li ser wê bisekin in em dikarin bi têngîna 'zimanê duyem' re wê, hinekê wê weke bi pêvajoyên fêrbûnê û piştî bi girtina wê re wê çawa wê dest bi çêkirina xêva wê bikê' re wê, dikarê wê li ser wê bisekinê. Stephan Krashen wê di wê nûqtayê de wê mijare zimanê duyem ku wê di şêwayekê de wê li ser wê bisekinê wê hinek aliyên wî yên ku ew wê di wê nûqtayê de wê li ser wê bisekinê wê di wê rengê û awayekê de wê, weke ku wê karibin werina fahmkirin.

Ev wê, di wê rengê de wê weke pêvajoyek fêrbûnê ku wê di çerçoveya zimanî re wê çawa wê bibê wê bi wê re wê weke ku wê hilde li dest. Di dewama wê de wê dikarê wê bi mijare girtina bi xuyê û pêvajoyên fêrbûnê re wê, hilde li dest wê, di şêwayekê de wê çawa wê, di dîmenekê fahmkirinê ê li hev têngihîştinê wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê. Mijare li hev têngihîştinê wê hinekê jî wê di wê nûqtayê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê çawa wê bi têngîna fêrbûnê a bi mejî û meju re wê, bibê re wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê bê.

Wê dema ku em temenê fêrbûnê û fahmkirinê bi xêvê re wê hildina li dest wê di nava pêvajoyên bi fêrbûnê ên di nava mejî û mejuyê de wê di renekê de wê weke ku wê bi hev re wê bibin û têngiliya nava mejî û mejuyê wê, di wê nûqtayê de wê bi pêvajoyên wê yên fahmkirin û pêşketina bi fahmkirinê re wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê didewama wê de wê bi wê re wê hilde li dest ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di şêwa û renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ziman wê di wê nûqtayê de wê kevneşopîya wê, di wê çerçoveyê de wê hinek azmûnên wê ku em dikarin wê li ser pêvajoyên bi fêrbûnê ên bi temenekê xêvî, bi mejî û mejuyê re wê di rewşê û renekê weke di qalibên xuyan de wê karibê wê têngihê û wê werênê ser ziman wê bibê. Di wê nûqtayê de wê, ev wê, di nava ya ku ew ya bûyî û têngihîştî re wê, bi temenê û bingihê fahmkirinê wê weke ku wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava tégînên xuyê de wê dema ku em pêvajoyên wê hildina li dest wê, bi fêrbûn, kûrbûn û rewşên weke yên sehetê û hwd ku em hildina li dest wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyên ku em bi wê re wê karibin li ser wan bisekinê bê. Sehê wê hinekê jî wê bi wê re wê weke aliyekê bi pêvajoyên fêrbûnê û fahmkirinê di dîmenekê pîrrali de ku wê xwe bide dîyarkirin re wê bibê. Li ser wê dîmenê fahmkirinê re pêşveçûn û pêşketinê bi dîmenên din ên weke yên bi hiş û hwd re ku wê bibin re wê karibê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, di rengekê de wê mijare sehê wê dema ku wê skinner wê ji aliyê xwe ve wê werênê ser ziman wê minaq wê di mijare xwaarinê de wê bi zaro re wê çawa wê, dema ku wê mişk û an zaroyekê wê dema ku ew birçi bê wê demê wê weke pêl piçkê bikê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê nûqtayê de wê, rewşa birçibûnê wê weke rewşek şîyarîyê a ku wê pêşkeve wê, di awayekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Lê hemû rewşên me yên ku ew di wê temenê de wê karibin werina fahmkirin wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê fahmbikê ku wê çawa wê, bi awayekê wê weke di rewşek fêrbûnê a bi temenekê fizîkî de wê bibê. Li ser wê temenê fizîkî re ku wê fahmbikê wê demê wê mijare fêrbûnê wê, weke aliyekê fîzyolojikî wê di wê nûqtayê de wê xwe bide dîyarkirin. Di nava fêrbûnê, ziman û zaninê de wê dema ku em wê pêvajoya lê tégîhiştin û fahmkirinê wê hildina li dest wê, çawa wê xwediyê pêvajoyên temenî a biolojikî bê wê karibê wê di dewama wê de wê li wê kifşbikê. Wê demê wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê temenê wê yê biolojikî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Zanin û ziman wê di wê temenê de wê di wê çerçoveya wê ya biolojikî de wê pêvajoyên pêşveçûnî ên bi aqil ku ew didina dîyarkirin wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê hilde li dest û wê fahmbikê bê..

Di mijare tégîna fêrbûnê de wê, ev wê weke pêvajoyekê bê û wê di temenê tégînek xuyî de wê, weke tîrîtiyekê û an fahmkirinek weke bi alimandinê re wê xwediyê aliyekê ku em wê bi wê re wê li wê bihizirin bin. Xuyek wê di wê de wê hinek pêvajoyên biolojikî ên ku wê di wê temenê de wê di zikhev û bi hev ve girêdayê ku mirov wê karibê hilde li dest wê bibin. Di wê nûqtayê de wê, di pêvajoya danîşandina bertekekê de wê çawa wê, ew bingihê wê bi rewşek weke ya bi derveyî wê hebê, wê di wê hundurê wê tégîna derveyî de wê, hinek pêvajoyên kûr ên weke

wê, bi têkiliya fahm û bûjena derve û an meji û azmûnên me re jî wê di wê de wê hebin. Em di wê nûqteyê de nikarin azmûnên xwe wê, di rengê de wê ji berçav wê dûrbikin. Hema ku em vajî wê dibê ku em bibêjin ku azmûnên me wê, di rengê de wê aliyekê bingihînî wê di wê nûqteyê de wê biafirênin û wê bingihêkê afrîner wê biafirênin. Azmûn wê weke ku wê werina ser ziman wê tenê wê weke têngîna ku ew tenê hatina fêrbûn wê nemênin. Ew wê bi hinek pêvajoyên ku ew dibin û wê pêvajoyên ku ew di wê dema ku ew bi me re hena wê bi wê re wê têkiliya ku ew didênin di temenê fêrbûn û hişkirinekê û hwd de wê bi wê re wê, weke aliyna êw yên din ku em wê karibin wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikin û wê karibin wê werênin ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê pêvajoya fêrbûnê wê di wê nûqteyê de wê, xwe bide dîyarkirin û ev çerçoveya fêrbûnê wê pirr zêde wê ji gotinên weke yên bi têngînen weke yên bi gotinên hoyandinê ên xuyî û hwd re wê were ser ziman re wê, di rengê de wê, fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê, xuyek wê di xwe de wê, dema ku wê bi gûharê û an em di wê de bahsa gûharinekê wê bikin wê ji hundurê wê ve wê bi têngînek cewherî wê weke bi wê çavkaniya meji û meju a di xêvê de ku wê bibê re wê bi temen û bingihêkê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wekî din bi serê xwe wê tenê wê weke têngînek encam a weke bi dîtbariya tevgerêkê ku wê xwe bide dîyarkirin û pê de ku wê were dîtîn wê ji wê derbas nebê.

Di wê nûqteyê de wê, di temenekê epistemikî de wê mijare xuyê wê, di wê nûqteyê de wê, di nava têkiliya pêvajoya tevgerê û fahmkirina wê de wê, pêvajoya wê ya fahmkirinê ku em wê dihildina li dest de wê di wê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê pêvajoya fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Di rewşên mijare xuyê û xêvê de wê dema ku em bingihê wê bi fahmkirinek bi çerçoveya meji û meju re wê, dihizirin wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê, baştirin wê fahmbikin. Di wê rewşê de wê mijare xuyê û xêvê wê bi hev ve girêdayî wê bi pêvajoyên wê yên ku ew di wê temenê de wê were fahmkirin wê karibê wê hilde li dest. Ji aliyekê din ve jî wê her xuyê wê weke ku me li jor kirpendin di rewşa zimanê duyem de wê çawa wê bi pêvajoya ji destpêka ku ew bû û pê de wê hin bi hin wê bi azmûnkirinên xwe wê, xêva xwe wê bidest afirandinê wê bikê wê ev wê

weke pêvajoyek ku wê di wê temenê de wê di temenekê zaninê de wê bi çerçoveya xuyê re jî wê karibê wê di rengekê û awayekê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê e wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare fêrbûnên zimanê de wê, aliyê xêvî û an temenê wê yê semantikî wê weke wê çawa ku wê weynek giring wê bi pêvajoya fêrbûnê û hwd re wê bileyizê wê, di mijar û rewşa xuyê de jî wê pêvajoyek bi wê rengê wê weke ku wê rûbide û wê hebê. Lê ev pêvajo wê di rengekê de wê weke ku wê bi zêdeyî wê di wê de wê çawa wê weke pêvajoyek kûr a ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê bi pêvajoyên wê yên zanin û fahmkirinê re wê di dewama wê de wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Di mijare salixkirina xuyê û xêvê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê du aliyên wê yên giring wê dema ku mirov wê di çerçoveya xêvê ve li xuyê dihizirê wê karibê wê xwe bide dîyarkirin. Yek wê mijare xuyê û pêvajoyên jîyankirinê ên ku wê di dewama wê de wê weke di wê çerçoveya wê xuyê û domandina wê de ku wê bibin bin. Aliyê din ê duyem jî wê bi demê re wê, her dema ku wê weke 'heman xuyê jîyankirinê' ku wê were ser ziman wê, çendî wê karibê wê weke bi wê têgîna wê heman xuyê re wê werênê ser ziman bê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Pêşî em ji aliyê pêşî ve wê hinekê wê li ser wê bisekin in. Wê di wê nûqtayê de wê weke aliyê wê yê pêşî wê xwe di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê xwe di dewama wê de ew bide dîyarkirin. Wê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê direngê de bi wê re mirov wê li wê bihizirê bê. Di pêvajoyên bûyina xuyekê de wê, hinek aliyên ku ew bi fahmkirinê re wê werina fahmkirin wê di serî de wê ji aliyekê ve wê hem di navaroka wê têgîna xuyê de ku wê li wê bihizirê û wê were fahmkirin bê. Aliyên din jî wê pêvajoyên jîyankirinê ên bi wê ve girêdayî ku wê di dewamkirina jîyan û jiyandinê de wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê

temenê de wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Aliyê duyem ê bi hizirkirinê wê bi pêvajoyên jîyankirinê û di wê temenê de wê bi her rewşên hizirkirinê, kirinê û hwd re wê, di wê ahengekê de ku wê di tefkir, bîr, hiş û heyina wê xuyê de ku wê werina danîşandin bin. Di wê nûqtayê de wê, di nava têkiliyên bi kirin û jîyankirinê û hwd de wê li ser wê xatê re wê girêdanna diyalektikî wê bi wê re wê hebê û wê di wê temenê de wê dema ku em bahsa wê pêvajoya xuyê wê bikin em li ser wê re wê bi wê re wê karibin wê werênina ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, di mijare têngîna demî a dîyalektikî de ku wê li wê bihizirê wê di wê çerçoveya wê têngîna dîyalektikê de wê lêgerîneke weke levkirinek û weke bi hev re ne di nava nakokiyekê de jî wê ne weke aliyek, fêrsek û hişekê ku mirov wê xate wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev dîmene dîyalektikî ku em wê pênase dikin di dewama wê herikina jîyanî de wê hemu aliyan û di dewama wê de wê gelek aliyan din jî wê bi wê yekê wê weke ku wê di xwe de wê, di rengê de wê karibê bihawênê û ew wê hilde li çerçoveya xwe.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê nûqtayê de wê li ser temenekê hişmendiyî û hwd re wê girêdane bi hev ve girêdayî a bi hiş wê, di wê nûqtayê de bi rewşa jîyankirinê-pêkhatinê re wê di şêwayekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengê de wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê karibê wê xwe bide dîyarkirin.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare rewşa jîyankirinê de wê, minaq wê dema ku ez tiştêkê dibînim û bi wê re tiştêkê din dibînim wê demê wê di nava wan herdû tiştên ku min dîtin de ku ew çendî levnekin jî wê di rengê de wê girêdanek bi wê dîtinê wê di nava wan de wê bi wê rengê wê di wê çerçoveya wê dîtinê de wê weke ku wê bi wan re wê biafirê. Di wê nûqtayê de wê, mijare rewşên dîtinê û tevgerînê jî wê di wê nûqtayê de wê aliyekê wan ê bi jîyankirinê wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê

temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare mijare fahmkirinê wê, di rengekê de wê, ji aliyê hundurê ve wê dema ku wê li derve wê bibê wê ji aliyekê ve wê, weke ku wê hoyandinekê wê di nava wê tevgerê û xuyê û hwd de wê bide çêkirin. Di wê de wê hinek fêrsên weke ku ew wê weke lihev dihên wê bikê û wê bi wê re wê weke têkiliyek fahmkirinê wê biafirê. Di nava rewşek jîyanî, xuyekê û reşwên weke yên ji hundur û ên hizirkirin wê, di wê temenê de wê sedî sed wê ne bi derfet bê ku mirov bahsa rewşek weke ya levkîrinê û tamî bi tamî weke wê, dibê û wê were ser ziman wê werênê ser ziman. Ji wê xwe wê, di wê temenê de wê hev weke wê bûyin wê di wê nûqtayê de wê, nebê. Lê di wê nûqtayê de wê levkîrinek di nava wê rewşê û derveyîyê û objeyên wê yên derveyî de ku wê dibê wê, ev wê bi rewşên weke jîyankirinê, xuy û hwd re wê, di şêwayekê de wê were bi temen kirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyekê ve wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya ku ew wê weke li xuyekê ku mirov wê piştî wê li wê hizirî wê karibê wê êdî wê hizirkirinê û xuyê wê weke hev wê bîne ser ziman? Di awayekê de wê, di rengekê de wê dema ku em xuyekê wê şîrove dikin ji wê xuyê wê têngîna bi hizirkirinê ku em wê li wê têdigihîhin em dikarin wê weke wê di rengekê de wê şîrovebikin? Di levkîrinekê de ku mirov wê çendî wê bahs bikê jî lê wê weke wê bahskirin wê weke zêde ne bi derfet bê. Levkîrin wê di wê nûqtayê de wê weke têngînek, fêrsek, fahmkîrinek û an gotinek ku ew di xwe de wê bi aliyên ne weke hev ên ku ew di levkîrinekê de ew dihênê ba hev û kombînyonekê di wê çerçoveya wê têngîna levkîrine de wê diafirênê wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê, di wê rengê de wê werênê ser ziman. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare levkîrinê wê, di wê nûqtayê de wê, di xwe de wê bi gotinî wê weke bi çerçoveyek ku ew cihêrengiyekê di wê nûqtayê de ew dihawênê jî wê karibê wê di rengekê û awayekê û şêwayekê de ew bide dîyarkirin. Ev ali yê bi têngîna gotina levkîrinê bi têngînek felsefeyî û zanîna wê ku em di wê de wê kûrbîbin wê pirr zêde wê çerçoveyek berfireh wê bide

dîyarkirin ew wê di wê nûqteyê de emê wê weke aliyekê dervî mijare xwe di wê nûqteyê de wê bihêlin û di rengekê de wê, kûrbûnê wê nava wê di wê nûqteyê de wê nekin. Ew wê, weke ji dem û mijarek din re wê bihêlin. Bo ku em ji hevrasta mijare xwe jî dûrnekebin.

Lê di aslê xwe de wê, dîsa dikarê bibêjê ku wê hinek aliyên ku wê, di wê nûqteyê de wê weke aliyên ku ew dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê, têkiliyek giring wê di wê çerçoveyê de wê dema ku em mijare xuyê wê dihildina li dest wê bi wê re wê karibê wê ji wê aliyê ve wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê di temen û têkiliya fahmkirinê a bi bingihêkê bi pêvajoyên jîyankirinê re ku wê çawa wê, bi xuyê û li ser wê re wê bi pêvajoyên jiyankirinê û xêvê ve girêdayî ku wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê xêv her jiyankirinên me wê bi hinek tevger, gotin, xuy û hwd re wê, weke di xwe de wê qaydbikê. Wê demê wê, di wê nûqteyê de wê di nava wê pêvajoya qaydkirinê de wê ew wê weke kodna wê qaydkirinê jî wê di rengekê de wê kariibn xwe bidina dîyarkirin. Minaq em li deverekê tevgerekê didina nişandin. Di wê dem û devera ku ew hat nişandin de wê, çi û çawa wê bibê wê bi wê ahengê re wê bigihêjê têkiliyekê girêdanê a ku wê di wê çerçoveyê de wê bi pêvajoyên wê yên fahmkirinê li ser temenekê pêkhatî ên şenber re wê karibê wê di rewşekê de wê fahmbikê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê di nava rûdanê, kirinê, pêkhatinê, tevgerê û hwd de wê, çawa wê xwediyê aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare xêvê û xuyê de wê, dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku xuy wê weke têtîna ku wê bi demê re wê, di rengekê de wê werin û derkevina li pêş bin. Di temenê wan de wê heyina hebûnê a jîyanî û an ya dijî wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê xuy wê, weke xwediyê têtînek ku wê, di rengekê de wê di nava demê de wê bi rengekê fahmkirinê wê di nava wê pêvajoya jîyanê de wê xwe bide dîyarkirin. Em ku mijare hebûnek dijî a weke ya mirov wê, hildina li dest wê, dikarê wê bibêjê ku wê, minaq wê di demên kevn de ku em li lê dihizirin em wê dibêjin ku "em di demê berê de bi wê hizirin", 'di demên berê de ev hatibû hizirkirin', 'ev bi wê rengê hat kirin' û hwd re wê, direngê de wê li wê dihizirê û wê karibê wê di rengekê û şewayekê de wê, li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Ev jî wê di wê temenê de wê, weke aliyekê ê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê ku wê di rewşên ku me jîyankirina de wê, di wê temenê de wê, bi demê re wê, ji du aliyan ve wê bi hizrî wê weke ku wê derkevina hemberê hem. Yek wê ji aliyê fahmkirina bi navaroka wan bê. Ya din jî wê ji aliyê pêvajoyên fahmkirin û bi kirpendin û bi şêwayekê morfolojikî ji wan gihiştinên ku ew bi wê bibê. Ev herdû ali wê bi çerçoveyek fahmkirinê a ji aliyekê ve wê bi azmûnî bê û ji aliyekê din ve jî wê weke bi ali û awayekê temenê ê bi pêvajoya jîyankirînê a di dewama hev de bê. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê bê.

Ji aliyekê din ve jî wê mijare heyinê a bi hizirkirinê wê, di mejiyê me de wê bi rengên ku ew dibin wê bi xwezayî wê weke dîmenekê di wê rengê de wê bide me. Minaq wê rewşa bîrhanînekê wê di wê nûqteyê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava pêvajoya jîyankirînê de wê, di wê nûqteyê de ku em bi têtîna bîrhanînekê re wê bînina sser ziman wê, weke rengekê fahmkirinê a bi wê çerçoveyê ku wê karibê werê ser ziman wê, bîrhanîn wê piştî ku wê bibê wê xwe bide dîyarkirin û domandin. Di pêvajoyên piştî ên jîyankirînê û fahmkirinê de wê ew ya berê wê hertimî wê, weke aliyekê ku ew wê, di ya were jîyankirin û fahmkirinê de wê di şêwayekê de wê weke ku wê xwe di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Minaq wê mijare hizirkirinê wê, di wê temenê de wê xwediyê şêwayekê bê ku mirov bi wê re wê di ahengekê de wê bihizirê. An jî wê, di wê rengê de wê, bibê xwediyê kiryarekê.

Di mijare xuyê de wê weke aliyên wê yên teybet wê karibin wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê werina kifşkirin. Minaq wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê gelek rewşên weke bi xuyî ên weke wê jîyankirînê bibin û wê di wê temenê de wê ji wan wê were bahskirin. Me li jor wê ji aliyekê ve wê pirsek li ser wê nûqteyê kiribû û me pirsîbû ku wê ya ku em wê, dijîn wê karibê wê weke ya ku ew berê bûya û an hatiya jîyankirin bê. Di wê nûqteyê de wê, di nava têtînekê, û heyinek heyî de wê pêvajoya jîyankirînê û an ya fahmkirinê wê weke pêvajoyek din a sêyem wê di awayekê de wê bimênê. Di wê nûqteyê de wê ev pêvajo wê di rengekê de wê xwe di wê rengê de wê bide dîyarkirin

ku wê çawa wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Minaq em dema ku wê li tişteke wê ji wê bihizirin wê di wê nûqteyê de wê ji wê girtinên me yên bi fahmkirinê ku wê 'weke wê' di rengekê de wê were lê hizirkirin û an bi fêrs û fahmkirina weke wê hizirkirinê û an wek eya hatî hizirkirin ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di şewayekê din de jî wê weke xwe wê weke aliyekê din wê karibê wê li wê bihizirê bê. Hertimî wê di nava ya fahmkirinên me yên weke ji tiştê de wê aliyekê wê yê bi fahmkirinê ku em wê li wê têdigihjin wê, di dîmenekê de wê, karibê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di felsefeyê de wê bûjena ku ew li wê dihê hizirkirin wê bi wê re wê were gotin ku ew çendî wê bi wê hizirkirinê ew dihê fahmkirin. An jî ew hizira ku ew wê weke wê werênê ser ziman wê çendê wê ew wê weke ku ew wê dihênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê di wê nûqteyê de wê karibê wê di rengekê de wê, li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê, di wê rengê de wê, xwe weke aliyekê wê yê din ê teybet wê karibê wê bide dîyarkirin. Wê dema ku em rewşa bûjenê wê dema ku em wê derk dikin wê weke bi fahm dikin wê di rengekê de wê weke dîmenekê wê bê. Em aliyê wê yê hundurîn nabînin ku em wê wek ebi awayekê azmûn û an empirîkî wê li wê bihizirin û wê karibin wê di şewayekê de wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Di têtîna azmûnê û empirîkî de wê ya ku ew dîtbar bê wê di wê temenê de wê di wê dem û kêliya wê de wê di rengekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Bi zimanê felsefeyê ku em bi berdeyamî li ser wê hizirkirina xwe bidomênin wê demê em dikarin wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin wê bibê. Minaq wê di wê nûqteyê de wê mijare felsefeyê wê di mijare xuyê de wê, wê çawa wê, di şewayekê de wê, ya ku ew wê dibîne wê weke wê derk dikê. Di reşa xuyê de jî wê rengê ku ew pêkhatiya wê

bi darêjka wê re wê, çawa wê di dîmenekê de wê weke ku wê bibê wê, weke ku wê karibê wê li were lê hizirkirin.

Di mijare têngîna bûjenê de wê, dema ku wê were lê hizirkirin wê gotina 'bûjena komplike' wê di rengê de wê, were bikarhanîn. Ev gotin wê, di rengê de wê tiştê bi bûjenî wê ji xwe wê ji rengê din wê ciheyî wê bide dîyarkirin û wê di rengê de wê, bi awayekê hevgirtinî wê weke dîmenekê wê bide dîyarkirin. Lê gotina kompliketiyê wê danîna li pişt gotina bûjenê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, çerçoveyek fahmkirinê a zor wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Gotina bûjena komplike wê weke têngî û gotinek ku wê zor bê ku wê salixbikê bê. Di wê nûqtayê de wê, di wê de wê bi kûrbûnên wê re wê karibê wê di rengê de wê, bi pêvajoyên wê yên fahmkirinê re wê hilde li dest. Ji aliyekê ve wê, ya ku ew weke bi wê kompliketiyê wê çawa wê karibê were ser ziman ku wê çendî wê weke aliyekê mijarê ê zor wê biafirênê wê, di wê temenê de wê, aliyê din jî wê têngîna bûjenê wê çawa wê bi têngîha kompliketiyê wê were salixkirin wê weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê di şewayekê de wê were li holê û wê xwe bide dîyarkirin. Di salixkirinê bi gotina bûjenê ên klasik de wê, weke bi heyinek heyî û pêvajoyên wê yên jîyanê û an heyinê û hwd re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê werê li lê hizirkirin.

Li vir wê di mijare xuyê de wê, pêvajoyên fahmkirinê wê dema ku em hildina li dest wê, di rengê de wê, bi awayekê wê bi wê pêvajoya jîyankirinê û fahmkirinê re wê, li ser ya ku ew dijî û an hatî jinkirin re wê ya din ku ew dihê jinkirin wê weke bi têtîliya wê re wê di şewayekê de wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Ev wê di awayekê de wê bi jîyankirinê re wê weke ji ya hesan bi ber ya giştî û an tevlihev ve wê weke bi pêvajoyekê pêşketinê û pêşveçûnê wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Li vir wê gotina pêşveçûnê wê zêdetirî wê weke ku wê ji mirov re wê karibê bi watetir wê were. Gotina pêşketinê wê di xwe de wê hertimî wê têngînek weke bi wê ya ku ew pêşketî û an pêşdikeve re wê tîrîtiyekê û hwd ku ew di wê de wê bikê wê di rengê de wê werênê ser ziman. Lê di wê nûqtayê de wê karibê wê, di rengê de wê pirsê wê li ser wê re wê bikê ku wê ya ku ew wê weke ya pêşketinê û fêrsa wê ku wê di fahmkirinê de wê xwe bide diyarkirin wê bi wê re wê derfeta tîrîtiyê wê di wê de wê hebê û ankû nebê bê. Di pêvajoyên pêşveçûnê de wê çendî wê komplikebûyinek wê bibê wê bi zêdebûyinê û girêdanên wê yên berfireh û yên zêde re wê xwe di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku

wê bide dîyarkirin. Li vir wê, ji aliyekê din ve jî wê bi wê rewşa wê nerîna ji wê dihê kirin weke ya wê, di wê de wê bi kûrbûna bi wê re jî wê weke aliyekê wê yê din wê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê û wê diwê de wê kûrbûnekê bi fahmkirinê wê bikê bê.

Di nava jîyanê de wê mijare girêdanan wê dema ku em wê hildina li dest wê bi fizikî û têgînî wê karibê wê ji du aliyan ve wê hilde li dest. Di awayekê de wê, aliyê fizikî wê, ji aliyê xwe yê objektiv ve wê di awa û rengê ku ew heya de re wê, di şewayekê de wê ew wê bi wê re wê hebê. Wê dema ku wê, du tiştan dênina cem hev wê weke awayekê wê bi xwe re wê biafirênin. Wekî din wê li cem hevbûna hev û li devera ku ew li lê ya wê, bi wê re wê weke têkiliyekê wê dênê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Lê aliyê din ê weke bi girêdanê wê weke aliyekê bi zane û an bi hiş bê û wê di wê temenê de wê weke li wê şîyarî û hiş wê hebê. Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Wê dema ku em bi rewşa dîtina xwe re wê dibînin wê ew rewşa dîtina me û an ya bi dîtina me re wê weke rewşek teybet wê bimênê li holê.

Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina me wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di rewşa salixkirinê rewşekê de wê, di wê temenê de wê, karibê wê hinekê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di rewşa salixkirinê me yên bi dîtina me re wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê bi xêvî wê hebê. Ew çerçoveya xêvî wê di rengê de wê weke çerçoveya dîtina me ya ku me ew kiriya bê. Wê di wê temenê de wê weke çerçoveyek zêhnî û hişmendî a ku ew hatiya monstrekinê bê. Di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman wê weke awayekê bi dîtina û hişê ku ew bi hev re ew hatiya afirandinê bê. Di xêvê de ew wê, weke awayekê ku ew di wê de wê, hebê. Di wê dîmenê xêvî û an yê ku ew hatî xêvkinê de wê nikaribê di levkirinekê û an levnekirinê di wê de li wê were lêgerîn. Ber ku ew ew dîmen di dîtinekê de wê weke bi awayekê bi çerçoveya dîtina me re wê hatibê girtinê bê. Lê ew di wê çerçoveyê de wê di çerçoveya wê dîtina me de wê, weke aliyekê wê yê giring wê ew rewşa dîtina me, wê bi çerçoveya wê û obje û an tiştên di navarokê û ketina çerçoveya wê de ku

em hildina li dest wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê.

Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê çerçoveya dîtînê me wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê teybet wê bi wê re wê biafirênin.

Di mijare girtinê me de wê, di wê temenê de wê çerçoveya hiş wê bi gotin û dîtînê û hişbûna wê re wê di awayekê de wê bibê. Wê di wê çerçoveyê de wê gotin wê di renekê de wê hem wê weke dager, hem weke nav û hem jî wê weke salixkirina wê di renekê de wê karibê wê di renekê û awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina bi dîtînê re wê, di wê de wê, fenomenên din ên ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê, xwe di şewayekê de wê bidina dîyarkirin. Di dîtina me de wê, bi girêdanên bi hiş ên weke bi fenomenîkî wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di mijare têgînekê bi dîtînê de wê, di şewayekê de wê, weke salixkirinekê bê. Têgînek di xwe de wê dîmenekê bi dîtînê wê hertimî wê biafirênê. Ya ku wê ji wê were têgihîştin wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê weke awayekê ku wê weke bi fahmkirinê wê were ser ziman wê di wê şewayê û rengê de wê weke dîtîn û dîmenekê dîtînê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di dîmenê dîtînê de wê dîmenê ku em dertênin wê weke dîmenekê bi hiş bê. Lê di nava wê dîmenê me de wê karibê bahsa hemû tiştên bi wê re wê bikê? Na, mirov wê nikaribê wê bahsa wê bikê. Di dîmenê weke wêneyekê de wê karibê gelek tiştên ku ew di wê de wê werina dîtîn wê bibin. Lê di wê de wê aliyên ku wê li wan wê weke şîyariya me li wan wê bibê wê di renekê de wê mirov wê kifşbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Di nava wê dîmenê de wê çendî ku mirov wê xwedî çav û dîtînê jî bê û wê weke ku em hemûyî dibînin jî bê lê wê hinek ji wan tiştên di nava wê de wê karibin newina dîtîn û an jî wê piştî wê bi rêya tişteke din û an fahmkirinek din ku me ew farqkir wê hingê wê şîyarîya me bi hiş wê li wê bibê.

Dîtîn wê di wê nûqtayê de wê wateya wê çi bê? Di wê nûqtayê de wê wateya wê ew bê ku wê, çawa wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê ew bê ku wê, çawa wê, li wê şîyariyek bi hiş wê pêşkeve bê. Ev wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku

mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê regekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê dema ku em dîsa ji wê werina li ser nerinek bi xuyî wê çawa wê biafirê bi hiş wê karibê wê di regekê de wê bibêjê ku wê awayê wê dîtîne wê bi monstreyiya wê û çerçoveya wê ya ku ew bi wê re ew dibê re wê, karibê weke ku wê were gotin wê 'regekê fahmkirinê' wê bi xwe re wê biafirênê. Ew rengê fahmkirinê wê bi xoslet, teybet û aliyên xwe yên din ên weke wan re wê di wê çerçoveyê de wê di regekê de wê werênê ser ziman. Wê dema ku em bahsa rewşekê weke bikin û em bibêjin "rabe!! Wê weke têtînek di wê de fermankirin heyî a weke bi xwestina rabûnê bê. Rabûn wê weki din di çerçoveya heyîna zindiyî de wê hilde li dest wê weke awayekê xuyî ê rengê tevgerînê jî bê. D iwê temenê de wê gelek awayên wê rengê tevgerînê wê karibin hebin. Minaq wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên din ên ku mirov wê karibê wê di regekê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare rengê xuyê wê di wê temenê de wê weke regekê fahmkirinê a me û ku ew bi fîzîkî û an têtînî bê wê di şêwayekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê mijare fahmkirin û xuyê wê ji aliyekê din ve jî wê bi pêvajoyên hizir, fahmkirinê û hwd bi awayên wê re wê karibê wê di regekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê werênê ser ziman.

Her rewşên ku em di wê temenê de bi wan re wê dijîn wê weke rewşên teybet ên ku em dikarin werênina ser ziman bin. Ev wê di nava xwezayê de bê û an di rewşên din ên weke ku em dijîn bin. Di xate jîyankirina me de ku em, ji destpêka jîyanê û heta dawiya wê, di regekê de wê li wê binerin wê di wê çerçoveyê de wê di nava wê giştîya xwezayê de wê bi wê jîyaniya xwe re wê weke rewşek teybet a weke bijartî û hwd wê bimênê û wê were li berçav. Di awayekê de wê zindiyek wê di nava xwezayê de ku ew diçê bi rêyekê de wê, di wê rêyê de wê, di awayekê de wê herê. Derfet nebê ku wê bi carekê wê tenê kesek wê di gelek rêyan de û di gelek awayan de wê herê bê. Ber ku ew yek wê tenê wê yekê wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di yekê kirinê wê ya din wê di dewama wê de wê bikê û wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di regekê de wê bi hev re wê girêbidin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê

karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê, di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare salixkirinên me yên di fahmkirinên me de wê bi wê rengê wê di wê çerçoveyê de wê bi çavkaniyekê wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têgîna girtinên me yên bi jîyankirinê re wê, di wê rengê de wê tevbetiyên ku em bi wê digirin wê di rengekê de wê bi hebûna me ya fizîkî re wê reng û awayekê jî wê bistênin. Yên mirovan wê ji wan re wê bina sedem ku ew rabina ser lingên xwe. Di dewama wê de di serê xwe de bi aqil bibin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê, bi wê re wê li gorî wê êdî wê xuyan wê bi xwe re wê di rengê tevgerînê de wê biafirênê. Mirov wê bi wê rengê wê xuyên xwe wê êdî wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide nîşandin. Di mijare nîşandinên me yên bi xuyên me re wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê kaeribê wê werênê ser ziman ku wê, bi wê rengê fahmkirinê ve wê girêdayî wê ji aliyê ve wê bibê. Lê di temen û çavkaniya wê de jî wê rengê jîyankirinê û hwd wê bi wê re wê hebê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku em nêzî mijarê bibin wê çawa wê rewşa aqil û ya fizîkê wê bi hev re wê têkiliyekê wê dênê wê karibê wê di dewama wê de wê, li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê gûharinên bi fizîkê wê di wê nûqteyê de wê ji aliyekê ve wê weke ku wê temenê rewşên weke danîşandinê wê biafirênin. Heta ku wê ji qirika me temenê wê bi têtên axiftinê çenebê wê nikaribê bidest axiftinê wê bikê. Di wê temenê de wê di mejî de heta ku ew beşên weke yên bo axiftinê û hwd neaxiftin wê ew nebê. Yan jî wê yên girtinê ku ew nebin wê temenekê ku ew li ser wê re wê biaxifê wê nebê.

Di awayekê de wê ya ku wê bingihê axiftinê wê diafirênê wê ne tenê wê rewşa çêbûna temenê wê yê bi fizîkî ê weke bi qirikê û hwd re bê. Wê di mejî de wê beşên wê yên bi xêvê re wê hebin û ev wê çêbûna wan wê di rengekê de wê bingihê wê biafirênê. Ev wê bi zindiyên dîn re wê, di rengekê de wê li gorî asta wan wê di rengekê de wê bi wan re wê xwe di di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê çawa wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir wê mijare xêvê wê dema ku em li ser wê bisekin in wê dikarin wê bi wê re wê bibêjin ku wê weke aliyekê bingihînê ê pirrali ku mirov wê

karibê wê li ser wê bisekinê ûwê ji gelek aliyan ve wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê regekê de wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê, mijare xuyê wê bi wê re wê, di regekê de wê weke aliyekê bi aqilî ku mirov wê karibê wê di destpêkê de wê fahmbikê bê. Lê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê hebê ku mirov wê kaeribê wê fahmbikê bê. Ew jî wê di wê nûqtayê de wê ew bê ku wê çawa wê, di şêwayekê de wê bi bi ya pêkhatî re wê, di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di regekê de wê karibê wê fahmbikê ku wê çawa wê xwediyê regekê giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê ku ew dîmenên pêkhatî wê bi wan re wê awayekê hizrî wê bi afirê bê. Ev awa wê di regekê de wê xwe bi me re wê di regekê de wê bide dîyarkirin ku ew çawa dibê û an bûya û di dewama wê de wê weke wê çawa wê bibê wê, di regekê de wê, bide dîyarkirin.

Di nava hizrekê de wê salixkirinên wê bi dîmenekê bi wê re wê bibin û wê ew dîmen wê di wê nûqtayê de wê di wê hizrê de wê dema ku em bi wê hizirin ku wê ji me re bibêjê ku wê regekê çawa wê hebê. Di wê temenê de wê hizrek ku me axmûn nekirî jî wê dema ku em fêrbûna wê dikin em li ser wê fêrbûnê re wê çawa wê, pretikek wê bi wê re wê bibê em di regekê de wê ji wê têdigihin. Di dewama wê de wê weke wê piritikekê wê bikin. Em wê piritize dikin.

Di wê nûqtayê de wê ew wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di regekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê ku wê, piritizekirina hizrekê wê, di wê nûqtayê de wê, ji navaroka wê ya ku me fahmkiri wê bi wê re wê weke ku wê di dîmenekê de wê bibê. Lê ew piritika ku ew pêşket û pê de wê di regekê de wê di nava jîyanê de wê weke piritikek bi serê xwe bê. Di regekê de wê, ew piritik wê, çendî ku wê piştî ku ew intiba bi me re bi wê çêbû jî lê wê di regekê de wê, karibê wê hizrê û hîsê bi me re bide çêkirin ku me ew piritizekiriya. Di wê nûqtayê de wê ew hinekê jî wê bi girêdanên nava wê têgînê û fahma ji wê û wê piritikê û her hûrgilên wê yên ku ew hatina pêkhanandin ku ew dibê wê bi wê re wê, di regekê de wê bibê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku wê têkiliya nava wê bi wê re wê bibê.

Yanî wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê pîretîkê û wê têngînê re wê, girêdana nava wê di dîmenê sêyem de wê xwe di xêvê de wê bide qaydkirin bi wê rengê. Dîmenê pêşî wê ew têngîn bê. Dîmenê duyem wê ew pîretîk wê bi serê xwe bê. Dîmenê sêyem jî wê ew bi hev re wê têkiliya wan a bi hev re bê.

Di wê nûqtayê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, meji û ankû xêv wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê bihizirê û wê, di renekê de wê cihêkirinê wê di nava wan de wê bikê. Ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê xêv di xwe de wê bi fahma xwe wê li wan rewşan wê bi azmûnkirina wan re wê li wan wê serwer bê. Di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bibê xwediyê şêwayekê fahmkirinê ê bi wan re.

Di renekê de wê, têngîn û xêvê ku ew bi hev re wê, danîn li hev bi hev re wê di şêwayekê de wê êdî wê bi wê re wê weke bi hev ve wê girêdayî wê bibê. Piştî wê qaydkirinê a di xêvê de wê êdî wê çendî ku em ji hev bi wan bihizirin jî wê di renekê de wê dema ku wê li yekê hat hizirkirin wê ya din wê weke cêwîyê wê xwe di renekê de wê bide li bîrê û bide biriqandin li hiş. Ev wê weke aliyekê wê yê teybet ê bi wê rengê û wê dîmenê sêyem ê bi wê pêkhatinê û wê qaydkirina wê ve wê di renekê de wê weke ku wê girêdayî bê.

Wê di wê nûqtayê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên me yên bi xêvî wê di wê nûqtayê de wê, ji aliyekê din ve jî wê hûrgilkiyên wan wê bibin. Li jor me bahsa wê têngînê û pîretîkê cihê û cihê wê qaydkirina wan wê kir. Di wê nûqtayê de wê beşên meji ên ku ew wê, her gav avêtinê ku ew di xwe de wê qaydbikin wê hebin. Wê demê wê di wê temenê wê di renekê de wê dervî wê têngînê wê di şêwayekê de wê derfete wê qaydkirina wê ya bi pîretîkî wê re wê bibê. Di wê temenê de wê bi serê xwe wê qaydkirina nava pîretîkê wê bi wê re wê êdî wê di renekê de wê bi wê re wê xwe di renekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, di rewşe girtin û qaydkirina bi hev re a wê têngînê û pîretîkê bi hev re jî wê weke bi aliyekê ku wê meji wê çawa wê di şîyarîya wê, têngînê de wê ew wê bikê bê. Wê demê wê dema ku ew bû wê weke pêvajoyek wê di wê temenê de wê xwe di wê rengê de wê bide dîyarkirin. Di çerçoveya hişkirin, hizirkirin û fahmkirinê û hwd de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di renekê de wê pêvajoya hizirkirinê û fahmkirinê û an qaydkirinê a di xêvê de wê ne tenê wê weke pêvajoyek ku ew di cihê xwe de disekinê wê karibê wê fahmbikê bê. Wê dema ku em gotina bîrkirinê wê dihênina ser

ziman wê intibayê bi fahmkirina xw ew bi mirov re w dide çêkirin ku wê weke ku wê, di rengekê de wê weke 'tiştê ew hatiya qaydkirin di xêve de' û ew piştî wê dihê bîrkirin wê di rengekê de wê were bîrkirn. Lê pêvajoya bîrkirinê a ji xêve wê bi wê rengê wê bi rêve neçê. Ew pêvajo wê dema ku wê piştî wê, pêvajoya qaydkirinê a pêşî re wê pêvajoyên wê yên piştê wê ji bîrkirinek bi wê zêdetirîwê weke pêvajoyên qaydkirinê ên di xêve de ku wê di dewama wê de wê bibin û wê di wê temenê de wê biafirin bin. Ev pêvajo wê, direngê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ew pêvajoya dewama wê êdî wê weke pêvajoyek din a xêvî wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirn. Di nava wê herikina bi girtin û qaydkirinê a di xêve de re wê, di rengekê de wê ew têgîna pêşî wê weke destpêkek û an têgînek weke navendî a hizirkirinê wê bi wê rewşê de wê karibê xwe bide dîyarkirin. Lê di têgînek pêvajoyî a girtin û qaydkirinan de wê, ew wê zêde ne dîyar bê. Ya dîyar wê ew vê ku wê çawa wê di rengekê û awayekê de wê xwe bi wê re wê, di şewayekê de wê weke di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ew pêvajoyên piştî wê ku ew di meji de hatina qaydkirin wê bi rehetî wê karibin ya pêşî wê li şûn bihêlin û di yên bîrkiri ên nû de derhanînen li pêş ji xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyên wê yên ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê werênê ser ziman ku ew pêvajoya girtinê wê bi demê re ku wê bibê û wê xwediyê pêvajoya xwe bê wê demê wê çawa wê di awayekê de wê bi me re wê di awayekê de wê rengê diyarkirinê bi fahmkirinê bê, xuyî bê û hwd wê karibê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê teybet bê ku mirov wê hinekê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê bê.

Bi xuyê re wê fahmkirinên bi pêvajoyên xêvî

Li vir wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê ji aliyê xêve ve wê hilde li dest û wê hinekê wê fahmbikê. Mijare xuyê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di şewayekê de wê werênê ser ziman ku wê di dîmenê heyina hebûnê a zindiyî de ku ew çawa heya wê hinekê jî wê bi wê ve wê girêdayî xwediyê şewayekê bê. Di wê temenê de wê xuyên

zindiyê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê xuy wê weke danîşandina li derve a tefkirên me yên di meji de jî bin. Wê dema ku em di rengekê de wê bi wê re wê li wê dihizirin û wê di wê temenê de wê dikin ku wê fahmbikin û wê werênina ser ziman ku wê çawa wê xwediyê awayekê fahmkirinê bê. Wê jî wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di nava têkiliya xuy û xêvê de wê weke ku me hinekê li jor wê hanî ser ziman wê çawa tevgerîn ku wê bibê wê xêv ku wê çawa wê qaydbikê wê di nava şertûmercên wê yên ku ew di rengekê de wê dibin wê qaydbikê. Wê ber vê yekê wê di xêvê de wê ew her qaydkirin wê weke ya din wê ji wê zêdetirî wê weke bi teybetiyek wê bi serê xwe wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Lê tevgerên weke yên minaq wê bi xuyî ku wê weke di navende lebratuwarê de wê bi cerbî wê were kirin ku wê mişk wê herê nan û wê piştî wê pêl pişkan wê bikê ku ew dervî vekê wê, di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê wê yê ku wê hinekê jî wê bi sehên bêhnê ve wê girêdayî wê aliyekê wê yê bi têkili wê hebê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman. Ya ku wê wê zindiyê wê bi ber wê pêvajoyê wê ve wê bibê wê aliyekê wê yê bingihîn wê bi aliyê bêhnê û ankû sehên me ên weke yên bêhnê ve wê girêdayî bê. Lê di wê nûqteyê de wê dema ku ew dihê berpişka dêrî ku ew pêle bikê wê di wê temenê de wê ew wê weke pêvajoyek wê ya din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê, fêrbûna zindiyê wê kirinê bo derbasbûnê wê di rengekê de wê hinekê jî wê di wê nûqteyê de wê, wê fêrsa ku ew bi me re dide çêkirin wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê çawa di şêwayekê de wê, piçûk mazin wê girtinek bi xêvî wê di rengekê de wê weke ku wê hebê. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di mijare fahmkirinên me de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê ku wê xêv û têkiliya wê ya bi kirinê re wê, hertimî wê di awayekê de wê bibê. Dema ku mirov wê tiştêkê dihizirê ku wê bikê wê, ew kirin û ew hizirkirin wê di rengekê de wê weke ku wê levkirinekê wê bi hev re wê biafirênê. Lê kesek wê dema ku ew wê li wê kirinê wê

bihizirê bi wê hizrê û kesekê din bi heman rengê li deverek din bi wê hizrê kirinekê bikê wê karibin herdû kirin ku ew weke bi wê hizrê hatina kirin weke hev bin? Di wê nûqteyê de wê, hertimî wê di rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê ciheyiyek wê bi wê re wê xwe di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengê de wê xwe bide dîyarkirin.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, dema ku wê ev dúbarekirin wê, di rengê de wê çawa wê karibê wê fahmbikê? Wê dikarê wê hinekê din wê li wê bihizirê. Di rengê de wê, di awayekê de wê dema ku wê, zindiyek wê rewşekê wê bikê û wê piştî wê ew wê rewşê wê weke jibîrbikê wê hinekê jî wê weke bi tégîna emneziya zindiyê re wê di rengê de wê karibê wê werênê ser ziman. Ev wê ne tenê wê bi mirov re lê wê bi zindiyên din re jî wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê xwe di rengê de wê karibê wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên me yên bi kirinê re wê, di wê temenê de wê karibin wê di rengê de wê li wê bihizirê. Di hebûna zindiyekê de wê, tevgerêk wê bi wê re wê, di temenekê alimandinekê de wê bibê. Alimandin wê weke rewşek fêrbûnê a ku wê hinekê jî wê bi fîzîkî û weke dervî şiyariya hiş ku wê di awayekê de wê bibê wê xwe bide dîyarkirin. Alimandinên bi mirovê bi hiş re wê di rengê de wê ji ya zindiyên din ên ku ew wê ew hiş wê bi wan re wê nebê wê weke cihê bê. Wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê di mijare xuyê de wê, hinek aliyên wê yên ku mirov wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê fahmbikê wê hebin. Di hebûna mirov de wê xuyê wê di rengê de wê bi mirovê ku ew dihizirê re wê, weke aliyekê ku wê bi rengê hizirkirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare xuyê û fêrbûnên wê, di temenê wê de wê, di rengê de wê pêvajoyên zêhnî û xêvî ên ku ew dibin wê di rengê de wê weke ku wê hebin. Wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare xuyê wê di awayê wê de wê, dema ku ew dibê û dihê dayin nişandin de wê mirov wê bi wê re wê girtinekê wê di mejî de wê bi xwe re wê bi wê re wê, di renekê de wê bikê. Di wê nûqteyê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di pêvajoyên fahmkirina xêvê de wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê têkiliya wê ya bi xuyê re wê di wê rengê de wê were dîtin ku wê her xuy nişandin wê bi wê rengê ku ew dihê qaydkirin wê, di nava wê şertûmercên wê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Wê, ew qaydkirin wê di renekê de wê xuyê di xêvê de wê weke kodna girtinê jî wê di renekê de wê, bide dîyarkirin. Wê dema ku em carna bi hev re diaxifin û wê dibêjin ku wê, çawa wê, di renekê de wê, bahsa danîşandina xuyekê bi başî û an nebaşî dikin. An jî ew xuy çawa hatiya danîşandin ku ew di wê rengê de ew di hişê me de dimênê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê, weke bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Rewşên bi fahmkirinê ên weke baş û nebaş dana nişandinê wê hinekê jî wê di renekê de wê weke aliyên ku wê bi aqilekê darazî ve girêdayê ku mirov wê karibê wê di şewayekê de wê di dewama wê de wê şîrovebikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê di wê nûqteyê de wê ev wê bi wê re wê xwediyê renekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê rengê de wê mijare danîşandina xuyekê wê di wê temenê de wê bi xêvkirinekê wê xwe di renekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Bîrkirinên me wê, hertimî wê, di wê reşwê de wê bi wê re wê bibin. Lê di wê nûqteyê de wê weke ku me li jor wê kirpendin wê rewşên ku ew dihên bîrê ku wê ji wan re wê bibê wê, kodkirinekê wê bi wê re wê di xêvê de wê, bi awayekê pirrali wê ew wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê, bi wê re wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di xêvê de wê xuy wê bi rengên wê yên ku ew dibin di nava şertûmercên wê yên bi demê û mekanê û hwd re wê bi awayekê

pirrali wê xwediyê girêdanên bi fahmkirinê ên ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê rewşa girtinên me yên bi fahmkirinê wê di wê temenê de wê xwediyê rengekê fahmkirinê bê.

Di nava şartûmercên fahmkirinê de wê hildana li dest a xuyê wê di rengekê de wê bi kirdeyê ku mirov wê hilde li dest wê kirde wê hinek fêrsên fahmkirinê ên di wê çerçoveyê de wê bi dîyarkirinê wê di xwe de wê bihawênê. Di aslê xwe de wê kirde wê di hin awayna de wê çendî ku wê reng û awayê wê dîyar jî bê lê wê di rengekê de wê derfeta hertimî fahmên cihê û ên cûr bi cûr ku ew di xwe de bidest bixê wê hertimî wê di wê de wê bi derfet bê. Minaq wê dema ku em tiştêk bi fêrbûnê û an fahmkirinê wê dikin wê di wê de wê weke hinek şîyariyên bi hoyandî wê di wê de wê li rewşekê wê hebin. Di wê nûqteyê de wê dema ku ez gotina fahmkirinê wê hildana li dest wê di wê de wê, di şêwayekê de wê li wê şîyariya bi hoyandî a di wê de ku ez wê fêrbibim wê di çerçoveya gotina fahmkirinê de wê tenê wê weke azmûnekê û an weke rewşek azmûnê wê karibê bimênê.

Di wê nûqteyê de wê, ya ku ez ji gotina fahmkirinê ku ez wê fahmbikin ku ew bê wê yekê din wê tiştê ku ew fahmbikê ji wê gotina fahmkirinê wê karibê cihê bê. Di wê nûqteyê de wê ji wê têgînê wê aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê wê ew wê bi xwe re wê bide dîyarkirin ku wê azmûnên me di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê de wê weke ku wê weyneke wê di rengekê de wê bi wê re wê bileyizin.

Wê jî wê di wê temenê de wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê çawa wê di şêwayekê de wê bi wê re wê bibê. Di wê nûqteyê de wê di mijare fahmkirinê û di wê de fahmkirinên me yên bi gotina fahmkirinê wê di rengê weke bi armancê, dîyarkiirnê, rewşên weke şertûmercê, pêvajo û demên fahmkirinê û hwd wê weke aliyên ku wê di wê de wê bi wan wê cihê wê karibin were fahmkirin. Di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din a ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê di wê mijare kirdeyê de wê di wê de wê dîyarkirin û salixkirinên me yên ku

ew dibin wê di renekê de wê bi wê şîyariyê û rewşê ve wê bi sînor bê. Tiştê di wê de wê fahmbikim û an fêr bibin. Ew tişt wê çi bê? Gotina tiştê wê di wê nûqtayê de wê ne bi awayekê dîyar lê wê bi awayekê ku ew dikarê bi keve her awayê û rengê de were fahmkirn wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di mijare kirdeyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê û di wê de ku wê bide dîyarkiriin wê xwe bide dîyarkirin. Kirde wê, di gotinê û an fahmkirina me ya ku em di wê kêliyê de wê dikin wê di wê de wê xwediyê rewşek dîyarkirî bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê di renekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di renekê de wê bi wê re wê karibê wê hinekê li wê bihizirê ku wê mijare kirdeyê wê di wê de wê pêvajoyên fahmkirinê wê çendî wê li ser temenê rengê heyina fahmkirinê wê di şêwayekê de wê xwe bide dîyarkirin wê li ser wê re wê bi fêrsek weke ya hiyararşiyî wê xwe di awayekê dîmenî de wê bide dîyarkirin. Yanî wê di renekê de wê, weke bi wê dîmenê pêşî wê, di renekê de wê bi awayê ku ew wê bi wê li wê şîyarî û hoyandin bûya wê were fahmkirin. Lê ew awa ku ew bi kirdeyê hat salixkirin weke bi gotinekê û an têgînekê û hwd re wê, di wê de wê bi heman rengê wê di bin wê de wê bi awayekê din wê kûrbûnekê wê bi ber jêrîna wê ve wê di xwe de wê karibê ew bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê weke têgînek weke ku wê di mijare felsefeyê de wê melissus ku wê li yekê ku wê bihizirê û wê yek wê ne tenê wê weke ji yekê wê pêkwere wê di dîmenekê de ku wê têgînekê wê di mejiyê mimrov de wê bide çêkirin wê di dîmenekê de wê renekê hizirkirinê û fahmkirinê wê bi wê re wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê. Ew her yeka ku me li binî wê kifşkir wê di wê de wê ew yek di xwe de wê li gorî wê

mantîqê ne tenê wê yekekê wê di şêwayekê de wê weke bi gelek yekan wê weke xwediyê yekitiyekê bê. Yek wê di yekitiyekê de wê xwediyê şêwayekê bê û wê di wê çerçoveyê de wê dema ku wê yekiti wê bibê wê di nava çend û an gelek aliyên de ku wê di levkirinekê de wê bibê wê di wê temenê de wê bibê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Ev wê di rewşeka xuyek salixkirî de jî ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê ew salixkirin wê di xwe de wê gelek aliyên ne salixkirî wê weke ku wê bihawênê wê di dîmenekê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê û rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di yekitiyekê de wê tevgerek ku ew xwe dide dîyarkirin wê demê wê di wê de wê çendî wê karibê wê rewşa weke bi wê re wê hatî salixkirin wê bi wê re wê fahmbikê. Wê demê wê yekitiyê wê weke lêkerîyek ku ew hatiya lêkirin wê bi wê re wê fahmkir û ew gotin û an yekitiya bi gotinê wê kkaribê wê ya ku ew li wê hatiya lêkerkirin ji wê cihê xwediyê fahmkirinê bê.

Di gotinekê û kirdeya wê de wê weke ku em carna li ahengekê û levkirinekê wê digerihin em di nava rewşên jîyanî û bi salixkirin û an bi gotinakirina wan de jî wê levkirinê dikin ku wê kifşbikin û wê bi wê werênina ser ziman. Wê dema ku em navê avê bê, navê nan bê, navê tiştêkê din ê xwarinê bê, navê cilek ku mirov diavêjê xwe bê û an navê cihekê ku mirov di wê de dijî bê. Ev dikarê bi gelek aliyên din jî wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê ew levkirin wê bi wê re wê bê xwestin ku ew were çêkirin. Lê wê dema ku em di nava wê rewş û têgînê û an gotinekê de wê levkirinê û an weke lêhatinê didin çêkirin wê piştî ku mirov wê li wê dihizirê wê çawa wê karibê wê weke wê di wê rewşê de ku ew wê dihênê ser ziman wê bi wê re wê fahmbikê bê. Lê aliyekê ku em di wê nûqteyê de wê dikarin wê cihê bi kirpênin wê xwe di cihê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê fêrbûn û an alimandina me ya bi wê fêrbûnê û ku em wê rewşê bi wê gotinê re wê bînina ser ziman.

Ew di mejiyê me de wê dema ku em wê bîr dikin wê ew wê wer bîr. An jî wê bi hev re wê werina bîrê. Di wê nûqteyê de wê ev ji fêrbûn û fahmkirinekê zêdetirî wê xuyekê û alimandinekê bi wê jî wê di awayekê de wê ji aliyekê din ve wê weke ku wê bi xwe re wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê karibê bi wê re ew wê bide dîyarkirin

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên me yên bi xûyê wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di awa û renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Ew aliyê ku em weke li wê alimînîna di nava gotinê û weke kirdeya wê rewşê û an tiştê bi dîtbarîya wê ku em dihizirin wê di renekê de wê weke aliyekê ku ew wê di wê nûqteyê de wê fêrbûnek xûyî jî wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê demê wê hoyandin û rewşên weke lê têgihîştinê weke bi şîyarî û hwd wê aliyekê xuyî wê di wê rengê de wê weke ku wê bi fêrbûnê û hwd re wê di xwe de wê di renekê de wê bi wê re wê bihawênê û wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare kirde û fahmkirina di wê de wê dikarê wê hinekê din wê di dewama wê de wê bidomênê û wê hinekê din wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê mijare kirdeyê wê weke aliyekê giring ê bi fahmkirina me re wê, xwe bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê bi her tiştê ku em wê dibînin û heya wê weke xwediyê epistemolojiyek dîtbar bê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê, di mijare dîtbarîya nava jîyanê de wê tişt wê dema ku ew dihê dîtin wê weke wê dîmenekê wê bi wê re wê were fahmkirin. Di wê nûqteyê de wê derkkirinên me wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şêwayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser zimanê ser ziman ku wê çawa wê xwe bide dîyarkirin. Di her awayê ku me bi kirdeyê re wê, salixkir wê di renekê de wê awayekê fêrbûnê, şêwayek, renek û an şeklek wê bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê bibê. Tiştê ku me salixkir wê di renekê de wê, weke ku wê bi awayekê wê hebê û wê, di wê nûqteyê de wê ew awa wê weke renekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Em dema ku em ji hev cihê fahmdikin û an salix dikin em di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê dihizirin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê dikin ku wê fahmbikin. Minaq wê dema ku em rengê fêrbûnê wê, dikin em wê bi wê re wê çawa wê tevgerîyekê û an awayekê tevgerînê wê bidina nîşandin wê salix dikin. Di nava gotinên me de wê dema ku em dibêjin, rabe, rûnihe, here, were, bixwe û hwd wê, di wê temenê de wê, di gotinê de wê hinek rewşên weke ku em di kirinê de wan bi awayî dikarin bi serê xwe cihê şîrovebikin wê bibin.

Minaq wê dema ku em bahsa çûyinê wê bikin em di wê de wê nikarin wê tenê wê weke bi çûyinekê wê bikin. Wê hem bi çûyin bi fîzîkî jî wê bibê û hem jî wê di hizrî de wê karibê bi mecazî were gihandin li awayekê fahmkirinê. Wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman û wê fahmbikê ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê, weke di gotinê de ku wê bi awayekê wê were ser ziman wê bibê. Lê di jîyanê de wê ew çûyin wê bi çî çûyinê wê were salixkirin wê, di wê temenê de wê ti carî wê tenê awayekê wê nebê. Minaq em bahsa têgîna bi gotina xwarinê bikin. Wê di wê de wê gotin wê weke bahsa xwarinê wê bikê. Hemû zindî wê xwarinê wê bixwûn. Di wê temenê de wê di rengê de wê awayê wan ên xwarinê û xuyên wan wê hebin. Di rengê de wê di şewayekê de wê bi mirov re wê çawa wê bixwê wê di her xwarin xwarinê de wê, mejiyê mirov wê di xêvê de wê dîmen û an rewşên ku ew kodbikê wê bibin. Di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê ev wê, di awayekê de wê bi rengê awayê xwarin xwarinê ku ew çawa hatiya kirin wê êdî wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê xwebi wê re wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên me ku em di wê temenê de wê dikin wê di wê nûqtayê de wê di temenê fîzîkî de wê tenê wê weke salixkirinna wê nemênin. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi rengê weke alimandinna wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Alimandinên bi fîzîkî wê di wê temenê de wê di rengê de wê di şewayekê de wê xwe bi wê re wê di rengê de wê bidina dîyarkirin. Ew rengê tevgerînê wê bi mirov re wê wilqasî wê karibê bibê êdî wê demekê wê weke ku mirov wê bêl ku mirov li wê dihizirê wê li mirov wê werê. Lê di aslê xwe de wê di

her rewşê de wê di temenê wê de wê hizirkirinek wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê hebê. Wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare salixkirinên me de wê di wê temenê de wê di rewşa bûyinê de wê, bi wê re wê, pêvajoyên fêrbûnê wê di renekê de wê weke ku wê bibin. Di wê temenê de wê, li ser temenekê ku wê gelek caran wê bibê wê bi dîmenî wê weke di demê de wqaydkirî wê di renekê de wê xwediye şewayekê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê xwediye renekê fahmkirinê bê. Di nava pêvajoyên wê bûyinê de wê, her pêkhatin wê weke dîmenekê wê weke ku ew 'weke wê' dihê kirin wê bibê. Lê her pêkhatin wê weke bi serê xwe wê di awayekê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê mijare taqlidê wê weke aliyekê wê yê din bê. Emê **wê li jêr** wê hinekê wê li ser wê bisekin in. Lê li vir wê dikarê wê di renekê de wê, bi têngîna peresendinê re wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di nava tevgerê de wê, pêvajoyên peresendinê wê di renekê de wê bi pêvajoyên girtinên hundurîn ên ji derve ku wê bibin li meji û hwd re wê di renekê de wê bibê û wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev pêvajo wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi renekê wê weke ku wê were fahmkirin wê karibê wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê jî wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên peresendinê wê di renekê de wê bi pêvajoyên gûharinê ên fîzîkî re wê di ahengekê de wê bibin. Di nava ya fîzîkî û ne fîzîkî a weke fêrbûnê de wê pêvajoyek bi wê rengê û temenê a gûharinê wê bibê. Minaq wê di rewşa fîzîkî de ku mirov wê bibêjê wê dema ku mirov wê fêrî ziman bibê û fêrî deng derxistin wê bibê wê di qirikê de wê gûharîn û an adilandinên li gorî wî xwe di renekê de wê biafirênin. Di wê temenê de wê, dema ku ew deng derxistin nikaribê were derxistin wê bi gotina weke 'zimanê mirov na gerihê' re wê were ser ziman. Ber çi zimanê mirov nagerihê? Ber ku ew temenê wê yê fîzîkî wê bi wê re ew ne afirîya û ne bûya. Yan jî wê dema ku wê zimanê mirov wê bialiqê wê hinekê jî wê di wê temenê de wê

aliyekê wê yê bi fizîkî ê ku mirov wê bi rewşên qasên xwe yên xwe fizîkî ên qirikê, rû û hwd re ku wê bi wan ve girêdayî wê bibê wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê demê wê di wê nûqtayê de wê encamek wê bi wê re wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê ya ku ew wê weke ne fizîkî ya wê di şêwayekê de wê weke ku wê temenê xwe yê fizîkî wê bi wê re wê di rengekê de wê biadilandinên xwe re wê biafirênê û wê werênê li holê. Di wê temenê de wê, di temenê wê de wê girtinên berê ên ku ew di xêvê de hena wê di rengekê de wê bi wê re wê bibin. Her rewşên adilandinê wê ne tenê wê weke rewşên ku wê ji hinek rewşên karina bi deng derxistinê û hwd re ku ew temen diafirênin wê bi tenê bin. Wê ji wê zêdetirî wê di xêvê de wê li wê kodkirinên bi têtîgnî ku ew dibin wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bibin û wê di wê rengê de wê, di rengekê de wê dema ku ew hat bikarhanîn wê ew wê werina bîrê. Di xêvê de wê kîjan têtîgnî wê kengî wê were derxistin li pêş jî wê hinek mekanismayên wê yên ku ew dibin wê bi wê têtîkiliyê wê bibin. Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê weke di wê rewşa fizîkî de û bi rewşa xêvê re wê têtîkiliyek fêrbûnê a hiyararşikî wê weke ku wê bi wê çerçoveya li wê girtinê weke fêrbûnê û hwd re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê. Di wê temenê de wê dema ku em tevgerekê wê bidina nîşandin bi xuyî emê wê bo çî wê bidina nîşandin em wê di wê temenê de wê dizanin. Yan jî em wê dema ku em tevgerekê wê didina nîşandin em dizanin ku ew wê çî wate wê bi wê bê ser ziman û an jî wê kesê li hemberî me wê çî ji wê bi fahmkirinê ê wê bigirê em wê dizanin. Di rewşekê de wê ev ne tenê wê bi zindiniyê dihizirin weke mirovre wê bi sînor wê weke rewşekê wê hebê. Minaq heywanak hov di nava xwezayê de wê dema ku wê makanismayên xwe parastinê wê pêşbixê wê çawa wê rûyê xwe wê bi mirçiqênê û wê didanênê xwe wê bide nîşandin. An jî alokek wê çawa wê ber û paskên xwe ji hev wê vekê, heywanek din wê dengekê din bi awayekê din wê deerxê. Ew wê weke rengekê nîşandinê a bertekê weke jî tirsê weke tirsandinê û hwd jî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Yan jî wê ji xwe dsna dîrkirinê wê çawa wê bikê wê bi wê re wê di rengekê de wê ew wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Salixkirina kirdeyê û awayên wê

Di mijare têtîgnî zaninê xuyê û xêvê de wê weke aliyekê wê yê giring weke ku me li deverekê wê hanî ser ziman wê ev hersê ali wê weke ji hev wê weke temen bigirin wê xwe bidina dîyarkirin. Lê li vir wê xêv û zêhn

wê bi hev re wê têkiliya wan fahmkirinê û ragihandinê û an dana nîşandinê wê di wê temenê de wê hinek wateyên wê hebin ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, xêv û zanin wê di wê nûqteyê de wê bi zaninê wê karibê wê di rengekê de wê bi dîmenê ku ew dihê girtin wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Wekî din wê zanin û kirde wê, di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê bi navikî ê fahmkirinê bê û wê di wê çerçoveyê de wê ew wê, weke têgînek razber a rengê wê nedîyar wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna salixkirinê a bi kirdeyê û ziman re wê di wê temenê de wê bi çerçoveyek û temenekê zêhnî wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê weke hinek pêvajoyên wê yên fahmkirinê ên ku mirov wê karibê dê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Lê mijare rengê fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke dîmenekê ku ew wê di wê temenê de wê karibê wê hê giringtir wê ji aliyekê ve wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê, di şewayekê de wê, dema ku em tiştê tefkir dikin û wê di rengekê de wê, dikin ku wê werênina ser ziman wê di wê nûqteyê de wê ew wê, di xwe de wê hinek pêvajoyên salixkirinê ên di zikhev de wê bihawênê. Wêki din wê hinek têkiliyên bi wê re wê weke bi hundur û derve ku wê di temenê şiyarî û lê dana dîyarkirin weke bertekê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, mijare salixkirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê xwebide duyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa salixkirinê wê di wê nûqteyê de wê bixwe re wê rewşeke weke ya heyî wê di wê temenê de wê bide diyarkirin. Hiş wê weke rewşek heyî wê karibê wê li wê were lê hizirkirin. Ya ku em wê weke hiş wê pênase dikin wê di wê nûqteyê de wê weke rewşek dîyarkirî bê. Di dewama wê de wê dikarê weke aliyekê wê yê din wê werênê ser ziman ku wê çawa wê bi wê weke bi hiş wê were dîtin. Hiş wê têkiliyek fahmkirinê a ku wê weke li ser makanismayên meji ên bi fahmkirinê re wê weke xwediyê

temen û bingihêkê newrojîkî jî bê. Wê di wê rewşê de wê, ya ku em wê dibînin wê bi hiş re wê weke xesasiyeta me wê li wê bibê. Lê pêşî wê ew xesasiyet wê xesasiyeta xwe weke hebûnekê wê di xwe de wê bihawênê.

Di wê temenê de wê lefleks û makanismayên xwe parastinê ku wê bi wê re wê bibin wê hinekê jî wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Makanismayên xwe parastinê wê çendî wê rewşek fizîkî û weke ya bi hiş wê di xwe de wê bihawênê jî wê di wê temenê de wê hinek aliyên ku mirov wê karibê ji wê fêr bibê wê hebê. Lê makanismayên xwe parastinê wê hinekê jî wê zindiyî û hebûnê bin. Wê li ser wê temenê de wê xwediyê hinek fêrsên heyinê bin. Di wê temenê de wê, di wê nûqtayê de wê ajo jî wê hebê, zêhn jî wê hebê û hiş jî wê di rengê de wê bi wê re wê hebê. Hebûna fizîkî û zindiyî wê di rengê de wê dema ku wê xwe bide dîyarkirin wê zêdeyî wê bi ajoyê re wê di wê temenê de wê xwebide dîyarkirin. Ajo wê hinekê wê bingihê lefleksên xwe parastinê wê direngê de wê bi wê re wê biafirênin û wê bidina dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê yê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Lefleks wê dema ku em bi wê gotinekê wê bibêjin wê di wê de wê şiyariyek weke ji meji a li giştîya hebûnê wê weke serwer bê wê bi wê re wê hebê. Di wê temenê de wê ew leflekes wê xwe di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin.

Di hebûna zindiyê de wê di wê nûqtayê de wê mijare lefleksê wê weke têtînek berteka zindîbûna wê bê. Di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê ji wê hebûna wê ya zindîbûnê wê bi ber aliyê jîyankirinê û parastina wê ya bi aliyê jîyanê ve wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê rewşên ku wê meji ji wan w bigihijê encaman ku wê weke bertekan wê bide dîyarkirin wê di rengê de wê rewşên weke an serborî û an jîyankirina. Minaq wê kesek wê dema ku wê bi bisikletê wê di deverê ve wê herê û wê, dema ku ew li wir ew tekerlekê bisikletê aliqî û ew ket wê demê ew dever wê karibê bingihêkê xwe parastinê wê biafirênê ku ew ji wir çû û piştî wê ew rewş ji birê herê lê lê ew piştê bi demê ku ew rastî wê deverê hat û an ew kevir di wê rewşa ku ew lê hiltabiili û ketî ku ew dît wê di wê nûqtayê de wê êdî wê di cih de wê ew makanisma wê xwe di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin û wê weke bêtê li birê. Wê di wê nûqtayê de wê makanismaya bîrkirî wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din

ê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din wê ev mekanisma wê weke mekanismayna zindiyî bin. Di awayekê de wê dikarê wê tenê wê bi mirovê bi aqil re wê fahmbikê ku ew heya? Di nava zindiyên din de jî wê di rengekê de wê weke ku wê di rengekê de wê weke ku wê hebê. Minaq heywanak hov wê dema ku wê ji nava daristanekê wê were deverekê û wê li wir wê rastî hêrîşekê ji mirovan wê were karibê ew xwe ji wir dûrbigirê. Di wê temenê de wê, dema ku wê kesek dît û ew berê ji wî kesî rastî hêrîşê hatibê wê di wê nûqtayê de wê ji wir wê yan di cih de wê bazdê herê û yan jî wê bikeve pozisyona hêrîşê.

Di wê nûqtayê de wê ev wê weke rewşên xwezayî ên bi zindiyê re bin. Zînditî wê weke rewşek heyinê ku wê di wê temenê de wê mekanismayên wê yên xwe parastinê wê hebin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di nava xwezayê wê hinek zindî wê kijan şênîyê wê bixwûn û kijanê wê nexwûn wê bi bi bêhnê wê ji hev cihê dikin. Di wê temenê de wê ew tiştên ku ew bixwûn û yên ku ew nexwûn wê bi wan re wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê ji hev naqandina xwarinê a zindiyên wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê j wê di dewama wê de wê dikarê wê mijare tevgerên zindiyê re wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê. Her tevger wê li gorî awayê zinditîyê û fîzîkîya wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê xûyan wê bide nîşandin. Sayek wê xuyên awtkirinê û zûrandinê wê bi wê re wê hebê. Kitikek wê xuyên miyawkirinê wê bi wê re wê hebê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyên wê yên ku ew wê xwe bi wê re wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê xuy wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din jî wê weke têtîna salixkirî ên bi fîzîkî ên weke bi wê ji hev fahmkirinê û hwd wê karibin bibin. Di wê temenê de wê ji mirovan zêdetirî wê ev di nava zindiyên din ên xwezayê de wê were dîtin ku ew wê karibê bi wan re ew di reng û rewşekê de wê weke ku wê karibê xwe di rengekê û awayekê de ew bi wê re ew bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê rewşên weke yên bi wê rengê ê bi nasîna xuyê wê di wê temenê de

wê di nava zindiyan de wê bibê. Ew wê di wê temenê de wê hinek heywan wê ji heman cûreyê bin wê di wê temenê de wê li hev wê ne di nava hêrişê de bin. Ew wê aliyekê wê yê hem bi dîtbarîya hev a weke wan wê bi wan re wê hebê û aliyekê wê din jî wê bi wê re wê di rewş û awayekê din de wê weke ku wê were dîtin wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê bide dîyarkirin. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di mijare xuyê de wê zîndî wê di wê temenê de wê di dema hêrişên li hev de wê çawa wê ji hev wê herin û wê dev ji hêrişa li hev berdîn û an jî wê di wê nûqtayê de wê, hêrişî hev bikin ew wê di wê nûqtayê de wê bi xûyên ji hev û an bi nerîna ji çavên hev wê di wê nûqtayê de wê şiyariyên ku ew li hev didin wê bi wê re wê temenê wê biafirênin.

Di rengekê din de wê, têkiliya wan a bi hev re bê. Wê di wê temenê de wê weke ku wê çawa ku wê di rengekê de wê di mijare şênîyên ku ew dixwûn de wê bijartinê bin wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê jî wê bibêjê ku ew wê di şewayekê de wê di rewşa têkiliyê de wê bi hev re wê di wê temenê de wê weke ku wê bi hev re wê tevbigerişin. Di rengekê de wê xûyên xwe wê weke têgînek bi zimanî wê di nava xwezayê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bikarbênin.

Wê rewşê wê nikaribê tenê wê bi tenê çend heywanên ku mirov di lebratuarê de bi ceribandîna wê ji wan wê fêrbibê. Ber ku ew wê di nava xwezayê de wê hinek rewş wê weke ku wê bi wê re wê girêdayî û li hev hoyandî wê hebin û ew wê bi wan re wê wê rabê û wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê xwediyê wê fêrsa wê bibê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê heywanek wê deverê wê naskirna wê û carekê hatina wê deverê û piştî wê cardin hatina wê deverê. Heywanên weke gûran û hwd wê, bi wan re wê ev wê karibê weke hinek xuyna xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke xuyna ku wê bi wê re wê çawa wê naqşaya wê deverê wê bi fizîkî wê heywan wê di meji de wê bide çêkirin wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werlê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, di nava heywanan de wê bikarhanîna sehên xwe yê weke yê têjgirtinê, bêhnê, dîtinê, û hwd wê di wê temenê de wê xwe bidina dîyarkirin. Lê bi awayekê din wê bi wan sehan re ku wê weke di wan de wê xwediyê fêrsek sehî a bi wê heywanetiya wan re bê wê sehek

weke seha şeşem wê bi wan re wê hebê û ew wê weke ya ku wê wan sehan wê ji aliyekê ve wê xort bikê wê bi wan re wê bibê. Di wê temenê de wê ev wê, di rengekê de wê li gorî xosletê wê êdî wê di wê de wê bi sehên wê re wê xort bikê. Wê ji hev wê bijartinê wê bikê ku ew wê çî bixwê û an wê çî nexwe. Wê herê kûderê û an wê neçê kûderê. Deverek ku wê li dora wê mirov û an zindiyekê din hevê wê xwe ji wê dûrbigirê. Yan jî wê dema ku ew herê wê deverê wê ew bi wê fêrsa sehî a şeşem wê weke ku wê di xwe de wê, weke ku wê tiştek wê bi wê newê ku ew wê bihasibênê wê herê. Heywan wê weke ku em dizanin wê ne bi hizirê bê. Lê di wê nûqtayê de wê hinek rewşên ku ew wê di wê temenê de wê ji hev derdixê wê di wê temenê de wê bi wê û xosletên wê re wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê bi xwe re wê hem xwediyê alimandinê û fêrbûnê bê. Alimandin wê xosletekê bi fêrbûna fîzîkî bê û wê karibê carna weke dervê hiş xwe di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Fêrbûn wê bi xosletên bi hiş ên bi mirov re wê bibin û wê di wê temen de wê di rengekê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare zindiyên xwezayê wê mijare alimandinê wê bi xwe re wê bikin û alimandin wê hinekê jî wê di nava xwezayê de wê aliyekê xuyî wê di temenê xwe de wê bigirê û wê bi wê re wê weke ku wê bikê. Ber ku wê allimandin wê bi xûyekê û an li ser wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di şêwayekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê ev wê di wê temenê de wê, aliyekê hoyandinê wê di xwe de wê bihawênê. Lê ev aliyê hoyandinê wê di wê temenê de wê nikaribê wê bi derveyîya heywanê û xûyên wê re wê werênê ser ziman. Wê di rengekê de wê bi mejiyê wê û rewşa wê ya bi girtina bi sehên wê ve girêdayî wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê werênê ser ziman bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê dişêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê ku wê çawa wê di şêwayekê de wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê alimandinên heywanê wê di wê nûqtayê de wê, bi sehên wê ve wê girêdayî wê di rengekê de wê

karibê wê fahmbikê wê bi hebûna zindiyê re wê çavên sehên wê hebin ku ew weke bi wan di rengekê ku ew karibê bi wan bialimê wê bikarbênê û wê bi wan wê fêr bibê. Lê çavên xûyan wê bi serê xwe wê nebin. Xuy wê bêî rewşa dîtina sehî a zindiyê wê weke kor bin û wê nikaribê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de ku ew zindiyekê ku ew çavên wê nebin jî wê di rengekê de wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin wê bi deng bê û an rewşên din ên weke bi fêrsên sehî û hwd ku wê bi girtinên wê re wê di şewayekê de wê bi wan re wê ew wê alimandinê wê bi wê re wê di rengekê de wê bikê. Xuy wê di rengekê de wê dikarê wê ji aliyekê ve wê bi girtinê û ji aliyê din ve wê bi şîyariyek weke bi bertekê û encama wê re wê karibê wê fahmbikê. Di rewşa girtinên weke bi xuyê de wê pirr caran wê rewşa şîyarekê ku ew wê ji wê re wê bibê temenê wê weke ku wê ne pêwîst bê. Ber ku wê her rewşên heyinê wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Xuyek girtî wê organisma wê di rengekê de wê karibê bi xwe re wê bi xwezayî wê bide nîşandin û an dênê li holê.

Ber vê yekê wê sehên heywanan wê di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê di mijare fahmkirinên xuyên wan de wê weke aliyekê wan ê giring wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di fêrkirina wan û an bi alimandina wan weke kedîkirinê û an ahlkirinê û hwd de jî wê ev wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di temenê de wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku wê kitikek malê wê dema ku wê herê derve û wê were bi miyawkirinê wê ji xwediyê xwe wê xwarinê wê bixwezê wê bi hinek tevgeran wê bixwezê. Di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bikê Wê dema ku ew hat kirin demê wê weke têtikiliyek fahmkirinê wê di nava xwedî û kitikê de wê hebê. Di nava têtikiliya heywanê û ya bi mirov re de wê dikarê wê bibêjê ku wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê çawa wê bi awayekê di wê temenê de wê hinek girtinên bi sehî û xuyî ku ew bi wan alimiya wê bikê. Di heywanekê de wê dema ku ew tevgerekê wê weke ku ew wê weke wê dide nîşandin jî wê di rengekê de wê ew di aslê xwe de wê ne weke wê bê. Hinek fêrsên ku ew teybetin û mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê, karibê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare alimandina heywanê wê di rengê de wê weke xosletekê wê yê giring bê. Ew wê weke di rengê de wê di dîmenekê wê weke hinek fêrsên xwe yên xwe yên xwezayî weke ku wê windabikê jî wê li mirov wê were. Di wê nûqteyê de wê di rengê de wê, minaq wê heywanek ji nava xwezayê û heman heywan ku ew di malê de weke hatî kedikirin wê di rengê de wê xuy û bertekên cihê wê di wê temenê de wê karibin bidina dîyarkirin û bidina nîşandin. Di wê nûqteyê de wê di nava wan tevgerên heman heywanê de ku ew yê malê weke kedî kirî û yê xwezayê ew weke ku ew wê dihê ser ziman ew hê hov a wê di wê temenê de ew cihêbûn wê di wê temenê de wê di rengê de wê tenê wê bi hovbûna wê re wê nikaribê wê werênê ser ziman. Wê bi girêdanên wê yên bi rewşa wê ya xwezayî ve wê girêdayî wê dikarê wê ji aliyekê ve wê wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê heywana xwezayê a weke hov wê di nava wan girêdanên xwe de wê weke ku wê çendî ku wê dema ku wê mirovek heriyê de wê çendî wê ew heywan wî ji wî mirovî re wê weke hov wê were wê bi heman rengê wê ew mirov jî wê ji wê heywanê re wê weke beyenî wê were. Di wê temenê de wê di rengê de wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Heywan wê di wê temenê de wê weke ne ji xwezaye xwe wê dibînê. Wê ber vê yekê wê bertekê wê yan bi hêrîşê û yan jî bi awayekê din ê weke ji wî ravînê û hwd wê **bide** nîşandin.

Di nava jîyane xwezayê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê kifşbikê wê zindi wê çawa wê li wê di ahengekê de wê jîyane xwe de wê biadilênin. Xosletên wan ên jîyankirinê, xûy û tevgerên an wê bi wê re wê di şewayekê de wê xwe di rengê de wê bidina dîyarkirin. Di nava jîyane xwezayê de wê, her zindi wê karibê bialimê hev. Ne tenê wê zindiyek li mirov wê were kedikirin û alimandin. Her wusa wê meymunek û marek jî wê karibê bialimê hev. Wê sayek û kitikek jî wê karibê bi alimê hev. Wê her wusa wê zindiyekê din wê karibê bialimê. Di

wê temenê de wê ev wê weke xosletekê zindiyê û fêrsa wê ya bi jîyane wê re jî bê.

Di wê çerçoveyê de wê fêrbûna li hev wê weke alimandina li hev bê. Alimandina wan wê di rengekê de wê ne tenê wê bi xuyî wê weke bi hev re wê li hev wê xwe bidina depelendin. Wê her wusa wê, bi şêwayekê wê, li hev wê rewşa beyenibûnê wê di rengekê de wê derbas bikin. Di wê temenê de wê hev naskirna wan êdî wê di wê temenê de wê, reşa hêrîşkirina li hev wê bi wê re wê ji holê wê rabikê. Di lêkolînên li ser jîyane heywanan de wê gelek minaqên bi wê rengê wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtîn ku ew wê bibin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê rewşa wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, bide dîyarkirin.

Li vir wê di intibaya mazin de wê were ser ziman ku wê heywan wê fahmnekê weke mirovan. Wê ne bi aqil bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke mirov ne bi zimanekê bê ku ew wê biaxifê. Lê di wê temenê de wê heywan ku wê çendî wê ne xwediyê wê rengê têkili daninê weke bizimanê mirovan jî bê lê wê di rengekê de wê şêwayekê wê yê têkilidaninê wê hebê. Di wê temenê de wê gelek rewşên wê yên ku ew dikarin weke li rewş gotinên têkiliyê weke wê werina bikarihanîn wê bibin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bikê. Ji rewşa papaganan û hinek çûkên din wê ya ku wê were fahmkirin wê xosletên jiberkirin wê di serê wan de wê zêdeyî wê hebê. Di wê temenê de wê ev wê hinekê jî wê were dîtîn ku wê karibê pêşde were birin. Wê di rengekê de wê weke alliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reng û şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê çawa wê xwediyê rewşek fahmkirinê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, zindiyên nava xwezayê wê di nava rewşên xwezayê de wê rewşa

jîyanê wê bi wê re wê di rewşek alimandinê wê bi wê re wê bijîn û wê pêşbixin. Rewşa beyenitîyê û rewşa hêrîşê a li derve wê li wê alimandina wê ku ew dibê wê karibê wê di rengekê de jî wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava meymunan de wê weke mirovan wê hinek xoslet û xuyên ku ew didina dîyarkirin wê karibin bi wan re werina kifşkirin. Di wê temenê de wê, di rewşên weke deng derxistinê û an rewşên din ên weke yên bertek nîşandinê û hwd. Wê di wê rewşê de wê ew wê bi wan re wê karibê ew xwe bide dîyarkirin. Di rewşa wan û fahmkirina wan de wê, di wê temenê de wê, bi şêwayekê danîşandina xuyî ku wê çendî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di şêwayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin jî lê wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyane zindiyên de wê di têkiliyek dualî wê bertekên wan wê bi rehetî wê werina kifşkirin. Minaq wê şîyariyek wê weke ya telukeyekê ku ew hîs dikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê ew wê bide nîşandin. Di rengekê de wê ev jî wê weke çavdêriyekê wê karibê wê were dîtin ku wê bi zindiyên ku ew dijin re wê di şêwayekê de wê di hinekan de wê seha dîtinê û di hinekan de jî wê seha bihîstinê wê pîrr zêde wê karibê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de ew wê di rêya wan sehan de wê hinek fêrsên din ên girtinê weke bi rêya aliyên din ên girtinên di xwe de wê pêşbixê.

Di nava zindiyekê de wê, wê xuyên wê di rengekê de wê li gorî wê di rewşekê de wê xwe bidina dîyarkirin. Di awayekê de wê, di nava zindiyên de wê pêvajoyên peresandinê ku ew derbas dikin wê di hebûna wan û genetika wan de wê ji ya berê li rewşa wan ya hebûnê a dawî û awayê wê yê girtî wê ragihandin û bûhûrandinên ku ew dibin wê bi wê re wê di rengekê de wê bibê. Minaq wê em bi lêkolînan wê kifşdikin ku wê gelek zindiyên ku em nas dikin wê di demên berê ên pîrr berê de wê, di awayekê din de wê hebin û wê di wê temenê de wê dema ku ew li roja me dihên wê bi wan re wê bi tememî wê di awayekê din de wê gûharin wê bibê. Ev wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê weke hinek qaydkirinên weke bi rakendi ên fîzîkî û hwd wê di wê temenê de wê bi xwe re wê bihawênê. Di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Pêvajoyên jîyanê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê bûhûrîner bin û wê di wê temenê de wê pêvajoyên gûharînê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bijîn û wê derbas bikin. Di wê pêvajoyê de wê her demê wê di rengekê de wê xûyên xwe wê biafirênê di nava xwezayê xwe de. Di wê temenê de wê xweza û navenda ku ew di wê de dijî wê ji jê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di nava xwezayê de wê, pêvajoyên gûharînê wê bi xwe re wê bandûrê li jîyane zindiyê wê bikin. Di wê temenê de wê dema ku em bahsa gûharîna xwezayê wê dikin em di awayekê de wê weke kirdeyek giring wê aliyê jî wê bahsa wê dikin. Di her gûharînê de wê di rengekê de wê bi wê re wê bi xuyên xwe re wê gûharînê wê bikê.

Zindi wê navend û şertûmercên xwe wê bi xuyên ku ew li wan fêrbûya û an di nava wê navendê xwezayî de ku wê pêşxistîya wê di rengekê de wê bi wan re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bijî û wê di wê temenê de wê li gorî wê di rengekê de wê weke ku wê bibê xwediyê awayekê jîyanê. Di wê temenê de wê dema ku wê hinekê jî wê di xwezayê de wê gûharîn wê bibê wê ew wê di wê temenê de wê di cih de wê ew wê hîsbikê. Ber ku ew wê, xuya xwe ya ku ew wê bi rewşê re wê salix dikê wê di rengekê de wê ew wê monstrekirina wê rewşa xwezayê wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bikê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, her zindi wê di nava wê mercê xwezayî de wê fêrbûna ku ew dikê wê bi xuyan wê di rengekê de wê bikê û wê dema ku ew gûharîn di wê de bû wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku ew wê di xwe de wê hîsbikê. Di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve jî wê bi demê re wê pêvajoyek gûharînê wê bi wê re wê xwe di rengekê de

wê bide dîyarkirin. Di têtîgînên weke adeptebûnê û hwd de wê di wê temenê de wê têtîgînek weke xwe gihandina xuyên nû li gorî wê rewşa jîyanê wê bi wê re wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê bi xuya zindiyê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di nava xuyê û fêrsa girtina meji de wê ew têtîkili wê hebê ku wê têtîkiliyek fîzîkî a bi şêwayekê fîzîkî a gertîne wê weke ku wê hebê. Di wê temenê de wê, bi zindiyên re wê dibê ku wê hişê şîyar wê weke ku wê bi mirovan re wê bibê wê nebê. Lê hişê fîzîkî wê di wê çerçoveyê de wê hebê û ew wê li rewşa fîzîkî û bi hoyandina li wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa girtîne wê bi zindiyê re wê, di rengekê de wê, bi zindiyê re wê di şêwayekê de wê, pêşxistinên nû wê di rengekê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Xuyê wê di pêvajoyekê de wê karibin bi gûharin û wê di wê temenê de wê ji wê nûqtaya ku ew bi zindiyê re ji destpêkê û heta wê dema dawî a gûharîna wê jî wê weke pêvajoyek azmûnî ku ew wê di wê fêrsa wê de wê xwediyê farqbûnekê a bi wê re bê.

Li vir di dewama wê de ku mirov wê ji aliyekê din ve jî wê bi mijare xuyê wê hinekê din wê li wê bihizirê wê baş bê. Di wê nûqtayê de wê di wê çerçoveyê de wê mijare xuyê wê hinek aliyên wê yên teybet wê hebin. Di nava mirovan de wê xuyê wê hinekê jî wê weke bi tevgerên wan wê encama hinek reaksiyonên wan ên zêhnî bin wê werina ser ziman. Di nava zindiyên xwezayê de wê xuyê wê têtîkiliyek wê yê ya bi hundurê meji re ku mirov wê herê bikê û nekê jî wê hebê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di rewşekê de wê di demekê wê dema ku wê zindiyek wê tiştêkê wê, bijî wê piştî wê ku ew di demek piştî wê karibê wê di rengekê de wê weke ku ew wê bibîrbikê. An jî wê weke di lebirentekê de wê derbasbûna wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê zindi wê wê di wê nûqtayê de wê di xuya xwe de wê, rewşa weke ya ku ew wê, weke hoyandinê wê dijî wê ji aliyekê ve jî wê karibê wê weke li objeyê û an mekanê û xosletên wê di rengekê de wê bikê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê

nûqtayê de wê bi wê re wê kifşbikê. Di wê rewşê de wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare bertekê wê di wê temenê de wê karibê wê bide nîşandin.

Hinek heywan wê dema ku wê deverekê ew ketinê de wê, carekê û an hinek caran wê berê dîtibin wê ji wê deverê wê ne rehetiyê wê ne dina dîyarkirin. Lê di hinek deverên ku ew wê, nûka wê heriyê de wê ji wir wê biravê. Ev wê bi reng û xosletên deverê ku wê di rengekê xuyî de wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Heywan wê di rengekê de wê dema ku ew fêrî wê deverê bû wê li wê bijî. Wê weke sayek wê dema ku wê cihekê wê ji wê re wê li deverekê wê were çêkirin û ew her dema ku ew wê deme wê were xwe li wê bi bernema bikê û wê di wê temenê de wê werê li wir. Ew wê di wê temenê de wê di wê nûqtayê de wê hinek xosletên weke ku ew li wir wê tiştekê bixwê û an tiştekê wê bidest bixê weke xwarinê û hwd wê weke aliyên ku wê di mejiyê wê de wê ew wê bikişênê. Hinek kodkirinên ku wê zindî wê di mejî de wê weke bi rewşa dîtî û bêhnê û hwd wê qaydbikê wê di wê temenê de wê ji wan wê sûdbigirê. Ev wê di rengekê de wê weke bi zindiyê re wê weke pêvajoyek fêrbûnê a weke alimandinê jî. Alimandin wê fêrbûna fîzîkî bê û wê di wê temenê de wê çendî ku wê bertek û funskyonên meji wê di wê de wê bi diyarî wê hebinjî lê wê bi zêdeyî wê bi xuyan ve wê girêdayî wê weke fêrbûnekê û an pêvajoyek fîzîkî a fêrbûnê bê.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare zindiyê wê di salixkirina wê de wê, bi wê re wê bi rewşek bûjenî wê weke ku wê pêwîst bê ew wê salixkirinê wê bikê. Rewşek weke ya xwarinê bê, dîtinek bê, û an bêhnek bê wê ji bo wê di wê rewşê de wê weynekê wê bi rehetî wê weke ku wê bileyizê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê bi wê re wê pêvajoyek fêrbûnê û an alimandinê wê bijî.

Di nava heyina zindiyê de wê pêvajoyên fêrbûnê wê giring bin ku mirov di rengekê de bi wan re wê di wê temenê de wê bijî û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di pêvajoyên fêrbûna zindiyê û an heywanê de wê dikarê wê bi wê re wê bibêjê ku wê alimandina wan a bi wan re wê, di rengekê de wê, dema ku wê, cih gûharandinekê wê bikê. An wê rewşek din wê weke wê bikê

ev wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyên ku wê li wan wê xwe bide hoyandin û wê fêrbikê. Wê li wan wê bialimê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ev wê bi wê re wê di rewşekê de wê xwe bide dîyarkirin. Li dema ku ew wê li wê bijî wê di rengekê de wê pêşî wê were dîtin ku ew deverek ku ew wê dûrî telukeyê bê wê çawa wê ji xwe re wê peydabikê. Di wê temenê de wê ajoyên xwe parastinê wê di rewşên weke wê de wê karibin bi zêdeyî wê bikevina dewrê û wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di rengekê de wê bidina dîyarkirin.

Wê jî wê di rengekê de wê weke aliyê wê yê giring wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de bê. Wê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê ku wê zindî wê u an heywan wê piştî ku ew wê cihê xwe girt û demekê di wê de ma û di wê demê de ew teluke ji wê devera wê re wê nebû wê karibê êdî wê hin bi hin wê ew wê deverê wê weke navend wê di xwe de wê dîyarkirin û wê li dora wê vebê. Ew bûn wê bo ghişîtina zad bê. Wê bo ghişîtina tiştêkê xwarinê bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, direngê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê fahmbikê ku wê zindî wê di wê nûqteyê de wê, di xwe de wê weke pêvajoyekê wê bijî. Pêvajoya wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Li hemberê hewirdorê wê di rengekê de wê xesasiyetê wê di rengekê de wê pêşbixê. Heywan di du rewşan de wê zêdeyî wê bertekê wê bide nîşandin. Wê rewşa pêşî wê ya ku ew telukeyek li dora xwe hîskir bibê. Ya din jî wê rewşa ku wê, di wê rewşa gûharandina wê xwezayê wê bê ku ew wê xwe di wê de wê di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê bi gotinekê wê bînenê ser ziman ku wê dema ku wê bêhnê wê bi şopênê û an wê rewşek weke ya li deverê wê çawa wê di awayekê de wê dîmenê wê hebê ku ew wê dihilbijêrê wê karibê wê weke nîşanaka derkkirina rengan a bi heywanê re bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di wê temenê de wê minaq wê heywanên weke misk, çûk, sa û hwd wê di wê temenê de wê ev wê bi wan re wê bibin. Di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê ew jî wê weke rewşna ku

wê di wê temenê de wê, di wê de wê bi dîtbarîya wê û ahenge wê re wê di rengê de wê weke ku wê, karibê wê di rengê de wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Heywanek wê di dema ku wê minaq wê were navenda lebratuawarê de wê, karibê gelek xosletên xwe yên ku ew bide nîşandin wan minimalizebikê. Yan jî wan nede nîşandin. Di wê temenê de wê karibê hinek xosletên din ew bide nîşandin. Ew wê di wê temenê de wê rehet tevnegeriyê. Heywanek hêrîşkar bê wê yekser wê xuyên wê yên hêrîşê wê derkevina li pêş. Lê wê dema ku ew derket nava xwezayê wê karibê wê hink xosletên cihê wê ji wan yên ku ew bide nîşandin wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê di navendek çeker û an weke wê ya ku ew ji wê hati dîrkin de wê karibê bi wê yekê wê werênê ser ziman ku wê heywan wê gelek xosletên xwe wê weke ku wê li şûn xwe wê bihêlê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê heyina heywanê re wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Fêrbûn û xuy

Di awayekê de wê mijare xuyê wê dema ku wê were hildan li dest wê di çerçoveya fahmkirina wê de wê were dîtin ku wê gelek aliyên wê yên ku wê werina kifşkirin û wê karibin werina hanîn ser ziman wê bibin. Di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi derûnîyê ku wê di roja me de wê ji aliyekê ve wê pêşkeve û ji aliyên din ve wê weke bi teorikî ku wê pêşkeve wê karibê wê di rengê de wê li ser wê bisekinê.

Di wê temenê de wê di roja me de wê ji aliyê teorikî ve wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê gelek zane û hizirvanên ku wê di wê warê de wê ew wê werina ser ziman wê bibin.

Xuy wê di rengê de wê di şewayekê de wê çawa wê were fahmkirin wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê weke çawa wê fêrdibê û tevidgerihê û hwd re wê were ser ziman. Lê ji aliyekê din ve jî wê weke bi pêvajoyek bûyinê a danîşandinê re wê were ser ziman. Ji aliyê duyem ve wê weke pêvajoyekê ku mirov wê li wê bihizirê di nava dîrokê de wê weke bi pêvajoyek dem dirêj re wê karibê wê, di rengê de wê werênê sr ziman. Di awayekê de wê ji aliyê dîrokê ve wê her dem wê weke ku wê xwediyê şewayê xwe yê xuy dana nîşandinê a li gorî rengê fahmkirina xwe û pêşketina xwe bê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê di şewayekê de wê bi wê

re wê werênê ser ziman ku wê mijare şêwayê wê yê fahmmkirinê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê xwe di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirn. Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di nava pêvajoyên civakî de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê rengê çandî û hwd wê bi pêvajoyên wê yên pêşketinê ên di nava civakê û hwd de wê ji wê aliyê ve wê hinek awa û şeklgirtinên ku wê karibê wê diwê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê wê bibê.

Di awayekê wê yê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê çerçoveya çand û çivakî wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê xwe di rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wê jî wê di şêwayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wusa dihê dîtin wê ji aliyê pêvajoyên çandî û civakî ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê. Lê ev wê di dewama wê de wê çawa wê pêvajoyek fahmkirinê jî wê bi xwe re wê werênê wê karibê wê di dewama wê de wê êdî wê hinekê li ser wê were sekin in.

Di rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê têkiliya çand û civakê wê dema ku mirov wê bi hev re wê hilde li dest wê, di dîmenekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi hev re wê di rengê de wê çawa wê di şêwayekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Çand û civak wê di şêwayekê de wê di nava civakê de wê aliyekê wê yê wê yê bi hev re li hev fêrbûnê ku wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di nava civakê de wê hev nasînê û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê çawa wê were tevgerin û hwd wê bi wê re wê ji aliyekê zêhnî û hwd ve wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, dema ku em bi gotinekê di dewama wê nûqtayê de wê werênina ser ziman wê kaeribê wê di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, çand wê bi têkiliya wê ya bi rewîstê,

kevneşopîyê, derûniyê, civaknasiyê, dîrokê û hwd re wê weke hinek aliyên ku wê di wê çerçoveyê de bi pêvajoyên wan ên pêşketinê ên teybet re wê weke ku wê karibê wê li wan bihizirê û werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê çand wê weke çerçoveyek wê ya giring wê bi wê re wê xwe di şewayekê de wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Gotina çandê wê çerçoveya wê berfireh bê û wê bi temenekê azmûnî û jîyanî wê bi hemû aliyên wê yên bi hizirkirinê û pêşketinê ên di jîyanê û hwd de wê hilde li nava xwe. Di wê çerçoveyê de wê dema ku wê di wê temenê de wê li wê bihizirê wê demwê weke aliyekê wê yê giring wê mijare wê gotinê wê bi dîmenekê pirrali wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê hilde li dest û wê fahmbikê. Wê weke çawa ku mirov wê bi têtikiliya nava civakê û an weke bi gotina çand û civakê re wê hilde li dest wê ji aliyê derûnî, civaknasî, dîrokî, rewîstî, kevneşopîyî, û hwd re wê bi heman rengê wê weke ku wê pêwîst bê ku wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê salixkiriinê çandî wê her gotinê ku wê, bi rengê wê karibê wê werênê ser ziman wê karibê bi xwe re wê di rengekê de wê biafirênê û wê werênê ser ziman. Minaq wê pêvajoya dîrokî wê pêvajoya xwe ya çandî wê bi awayekê wê bi afirênê. Pêvajoya civaknasî wê pêvajoya xwe ya çandî bi rengê hizirkirin û têtikiliyên nava û hwd re wê biafirênê. Pêvajoya derûnî wê di wê temenê de wê bi çerçoveyên fahmkirinê û girêdanên wan ên navxweyî û zêhnî û hwd wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê biafirênê. Wekî din wê girêdanên navê ên ku weke derûnî û civaknasiyê ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê kifşbikê wê bibin û wê karibê bi wan re wê di wê çerçoveyê de haninek ser ziman wê bikê.

Di wê nûqteyê de wê mijare salixkiriinê bi têtigîna çandê re wê di wê temenê de wê di wê nûqteyê de wê ev ali ku wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bibin wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê çawa wê bi awayekê wê di rengekê de wê pêşbixê û wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê werênê ser ziman. Çand wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê hilde li dest wê di dîmenekê zêhnî û hwd de wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke têtigînek rênişandar jî wê bi wê rengê wê di temenê derûnî, civaknasî, hizirkirinê û hwd de wê karibê di rewşekê de ew weke weynekê bi xwe re wê bileyiziê. Ev wê ji wê were ku wê çawa wê mirov wê bi xwe re wê

di renekê de wê weke ku wê bi xuy wê bi reng û awa wê bikê. Di wê rengê de wê ew wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenêde wê bi wê re wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di mijare xûyê de wê, di wê temenê de wê di nava têngîna çandê de wê karibê wê hinekê li ser wê bisekinê û wê piştî wê bi wan şaxên din ên ku weke bi rêzkariyên zanistî û hwd re me bi navkir re bi wan re êdî wê bi wan re wê li ser wê bisekinê. Di wê çerçoveyê de wê têkiliya çandê wê bi xuyê re wê li ser temenekê zêhnî û xêvî û hwd re wê bibê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke bi awa û rengkirinê û hwd re wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di nava têngîna çandê de wê, di renekê de wê bi wê re wê refaransên ku ew bi wan dihê hizirkirin û hwd wê di wê çerçoveyê de wê bibê.

Hinekê wê weke bi aliyekê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi gotinekê wê bibêjê. Ew jî wê bi ziman bê. Ziman wê di şêwayekê de wê ne tenê wê weke gotinên bi wan ku wê were lê hizirkirin bê. Wê di rengê salixkirin û awakirina wê de wê di renekê de wê çawa hizirkirina me wê li ser wê temenê çandî û hwd bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re jî wê di şêwayekê de wê karibê wê bide dîyarkiriin. Di wê rengê de wê pêvajoyên zimanî wê di wê rengê de wê azmûnên hizirkirinê ên bi hizir wê bi demê re wê di renekê de wê di mejuya wê û an mejiyê wê de wê weke qaydkirî bê û wê bi wê re wê di renekê de wê di wê temenê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Pêvajoyên zimanî wê piştî ku ew bûn û pêkhatin û pê de wê di dîmenekê pêwîstîni de wê li ser ya pêkhatî re wê di dîmenekê de wê bi wê re wê xwe di şêwayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Monstrebûyinên bi ziman re wê di wê temenê de wê di awayekê de wê xuyên hizirkirinê û rengên wê bi hev re wê karibin di wê temenê de di renekê de wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Ev wê ji aliyekê ve wê bi temenê çanda zimanî û bingihê wê yê û pêvajoyên wê yên hizirkirinê ên bi dîrokî û rengên têngihên bi hizirê ên di nava civakê de ku ew pêşketina û ziman di xwe de bi wan fêrbûnên bi wê re ku wê di xwe de wê qaydkiriya û xêvek afirandîya û hhwd re wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê di renekê de wê ev wê bi wê re wê bibê.

Ji wê aliyê ve wê mijare çand û zimanê wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bi pêvajoyên wê yên fêrbûnekê re wê gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê ji wê fêrbibê û wê fahmbikê wê karibê bibê û wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê fêrbûnên zimanî wê bi temenekê semantikî wê dema ku mirov wê bi gotinê re wê bi sînor wê li wê bihizirê wê aliyekê zêhnî wê çendî ku wê bide me lê wê di dîmenekê cihê de jî wê karibê bi xwe rew dîmenekê hizirkirinê wê bi xwe re wê bi wê rengê salixkirina wê re ew bide me. Mijare xêvê wê di wê nûqtayê de wê karibê ew weke dîmenekê ji wê wêdetirî bimênê.

Lê di wê nûqtayê de wê ev aliyê semantikî wê bi ziman re wê rengê fahmkirinê ku ew diafierênê wê bi têkiliya gotinan a bi hev re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê biafirênê. Di salixkirinê gotinê xwe de mirov wê di rengekê de wê di awayekê weke bi du dîmenî wê di rengekê de wê weke ku wê bi gotinê re wê bihizirê. Yek wê ji wê têgîna semantikî bê û ya din jî wê bi wê re wê bi têgîna bîrkirinê û hwd û bi kodkirinê bi wê xêvê û hwd ên bi wê re ku wê bibin û wê di temenekê şîyarî û hiş a ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin re wê bibê bê.

Di deewama wê de wê diakrê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê me yên bi zimanî wê ji wê aliyê ve wê di dîmenê weke bi nivîsandinê û hwd de wê di metnekê de wê çawa wê were hizirkirin wê bi xwe re wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê di wê metnê de wê rengekê û hizirkirinê ku wê di xwe de wê hinek xuyên bi wê re ku ew dibin wê biafirênê. Her nivîsandin wê di wê temenê de wê hinek xosletên wê yên ku em dikarin wê di rengekê de fahmbikin wê bi wê re wê bibê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ziman wê ji aliyekê ve wê bi heyina xwe re wê xwediyê çerçoveyek salixkirinê a bi fahmkirinê bê. Jialiyekê din ve jî wê bi têgîna salixkirinê rewşekê wê di nava wê de wê weke levhatinekê ku wê bikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman wê di rengekê de wê bi wê re wê bikê. Ji wê têgîna levhatinê wê çi wê karibê wê fahmbikê bê? Di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê di temenê de wê xosletên bi zimanî ên weke bi jiberkîrînê û hwd ku wê di wê rewşê de ew weynekê di fahmkirinê de wê bileyizin wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bidina

dîyarkirin. Di dewama wê de wê di nava pêvajoyên hizirkiriinê ên semantikî û yên xêvî de wê têkiliya ku ew diafirê wê bi temenekê çandî jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên fêrbûnê wê di wê çerçoveya bi ziman û an gotinê de wê bi demê re wê wateyek wan hebê. Minaq wê dema ku em dibêjin ku wê di wê temenê de wê di wê demê de wê gotinên xwe wê salixkirina û an di wê rengê de wan haniya ser ziman em hinekê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku em wê dikin û wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi rengekê wê salixkirinê re wê bi wê re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê dihênina ser ziman. Salixkirinê me yên bi zimanî wê hem bi fahmkirina hizrî wê hebê û hem jî wê bi ya zimanî bê. Wê di wê temenê de wê ev wê weke du dîmenên ku wê di zikhev de wê derbas bibin. Di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dema ku em dihizirin wê li ser rengê hizirkirina me wê rengê gotinên me wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê karibê bide dîyarkirin. Li hev hûnandina gotinê di nava rewşek civaknasî de û an di nava rewşek derûnî û hwd de wê di wê temenê de wê têgînên cihê û şêwayên wê yên bi fahmkirinê wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bi xwe re wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ziman û çand wê hevgirtin û ahengek di nava wan de ku ew heya wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa wê di rengekê de wê li wê bihizirê wê karibê xwe di rengekê de ew bi wê re bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare salixkirinê me yên bi zimanî wê di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê qalibên hizirkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ev

qalib wê çawa wê hatî hizirkirin wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di renekê de wê di dewama wê de wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di salixkirinên me yên bi çandî de wê çawa wê bi xwe re wê kevneşopîyek hizirkirinê wê biafirênê wê dema ku em li wê dihizirin wê bi wê têngîna kevneşopîyê re wê dîmenek xuyî a bi wê hizirkiirnê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê di renekê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê a di wê temenê de wê, di rengê fahmkirinê, şêwa û hwd de wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê werênê ser ziman. Ji aliyekê din ve jî ew qalibên wê, di renekê de wê têngînekê û renekê tevgerînê di jîyanê de û di kirinê de wê di awayekê û şêwayekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê jî wê bi wê re wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Mijare ji têngînên weke qalibên çandî û an kevneşopî ya ku ew dihê fahmkirin wê weke têngîna ku wê di jîyanê de wê ji me re wê weke ku wê bibêjin ku mirov wê çawa wê di renekê de wê bi wê re wê bikê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê din de wê ew jî wê karibê wê werê gotin ku wê wateyên di wan qaliban de wê pirezekirina wê bê. Ev wê di renekê de wê weke aliyna ku wê ji wê bibin û wê di her rewşê de wê karibên bi piritik û an kirinên cihê ew xwe di renekê de ew di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare têngîna qalibê de wê, di nava civakî de wê dema ku wê were lê hizirkirin wê di wê çerçoveyê de wê weke bi qalibên dîyarkirî re wê bibê. Rewîst jî wê ji aliyê xwe ve wê bi wê rengê wê xwediye qalibên xwe yên bi têngîni ku ew bi wan were fahmkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê rewîst wê di renekê de wê wê çawa wê tevbigerihê û wê dema ku wê çî wê weke rast û ne rast, baş û nebaş û hwd wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têtîna qalibên me yên bi fahmkirinê wê di wê çerçoveyê de wê di nava jîyanê de wê weke hinek darêjkên ku mirov wê fahmbikê bê. Ew darêjk wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê wê tenê wê bi awayekê kirinê wê nebê. Herkesek wê dema ku wê bihizirê û wê di demenekê de wê bi wê re wê bêtê ser ziman wê karibê di nava şertûmercên xwe de wê bêtê ser ziman. An jî bi wê re wê di rengekê de wê bijî. Wê demê wê awayê ku ew wê bi wê rengê di nava şertûmertcên xwe de wê hanî ser ziman wê weke awayekê cihê wê karibê ku ew wê weke bi wê qalibê re weke ku ew hatî bi qalibkirin wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê xwe bi wê re wê di rengekê û şewayekê de wê karibê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê jî wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di wê temenê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê di wê temenê de wê, di qalibê de wê weke 'çi ji me re dibêjê ku mirov wê bibê' ku wê werê ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê fêrsa wê ya fahmkirinê re wê weke ku wê di rengek de wê di hevrastekê de wê çawa û çi wê were kirin wê di rengek de wê weke ku ew wê bikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de ew bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê miajre qalibên me yên bi hizirkirinê û hwd re wê di wan warên hizirkirinê de wê xwe bidina dîyarkirin. Ev wê weke qalibên xuyê bin û wê di wê temenê de wê bi hizirkirinê û fahmkirina bi wê re wê biafirin û wê bibin. Wê ji aliyekê ve wê di nava jîyanê de wê bi wê rengê xwediyê hinek fahmkirinên bi wê re bin.

Di rengekê de wê xûy wê bi me re wê were nasîn. Di wê temenê de wê dema ku em ji aliyê hev ve ku ew hê ne hatî naskirin wê xûy wê ji hev re wê têtîliyê wê dênê û wê weke ku ew wê hev nasînekê wê karibê wê bikê. Di wê temenê de wê di nava jîyane me ya asayî de wê bi hinekê tevgerên ji rêzê bê, mimikên me bê, rewşên weke girtin û vekirinên bi çavê li ser temenê hinek wateyan bê û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Em di rengekê de di mejiyê xwe de wê xûyê wê di rengekê de wê salix dikin. Xuy wê wateya wê ya di wê de wê di wê temenê de wê bibê û wê di wê rengê de wê weke qalibekê ku wê bi wê re wê weke têtîliyêk zêhnî mirov bi wê re wê bi hev re wê dênê wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di

şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê têkiliya zêhnî wê bi danîşandina xuyekê û qalibe wê re wê di renekê de wê li hev dikin. Di wê çerçoveyê de wê danûstandina bi hev re a bi xûyê wê di nava jîyanê de wê ji bilî zimanê me yê ku em bi wê diaxifin wê di renekê de wê bi wê re wê dikin. Di wê çerçoveyê de wê di nava jîyanê de wê ji rengên cil li xwe kirinên me û awayên me yên xwe girêdanê û heta rengê xwarin xwarinê û meşînên me û hwd wê di wê temenê de wê, di renekê de wê hinek wateyên wê yên bi wê re ku wê di temenekê zêhnî de wê bi wê re ku wê werina salixkirin wê di wê çerçoveyê de wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. An jî wê dema ku em wê hêdika bi meşîn di rêyek ku em di wê de diçin û yan jî di rêyek ku em di wê de diçin em bi lez dikin wê ew jî wê hinek wate ku em bi wê didina li dora xwe wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê zimanê xuyî wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di wê temenê de wê ev di renekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bijî. Piştî ku mirov bi aqil bûn û me zimanê xwe yê bi axiftinê me pêşxist em weke ku em di awayekê de ji hişmendiya xwe ya bi zimanê xuyî weke ku em durketin. Lê hemû zindiyên din ên nava xwezayê wê têkiliya wan û danûstandina wan a bi hev re ku ew di nava cûreyê wê de vê û an bi cûreyekê din re bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku ew wê bikê û w bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê ji aliyê jîyanê û jîyankirinê ve wê xuy wê hinek aliyên wê yên ku ew wê di wê temenê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama we de wê fahmbikê bê.

Di salixkirinên me yên di nava jîyanê de wê bi wê re wê mijarê xuyê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê hertimî wê bi wê heyina me ya bi tevger re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di rewşa kirinê de wê xuy wê renekê sînorê a bi tevgerê re wê bi xwe wê bide dîyarkirin û wê di wê temenê de wê tişt wê çawa wê bide dîyarkirin û wê fahmbikê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di renekê de wê mijare xuyê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê ku ew bi heyina me ya zindiyî wê girêdayî bê û wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê bi çawa jîyankirinê û hwd re wê xwediyê hinek wateyên ku em dikarin carna hinek ji wan zanibin û em carna nikaribin wê bi tememî wê zanibin ku ew dihê çî wateyê. An jî ew ne di farqê de bin ku ew wê bi wê fahmkirina wê re wê bidina nîşandin. Em li ser fahmkirinên xwe yên bi hizir û şîyariyên ji wê ku em bi wê didina dîyarkirin re wê bi aqil dimeşîn. Di wê nûqteyê de em weke ku em bi aqil em xuyên sererast dikin û bi wê wateyekê wê didina nîşandin. Her care ku em carekê wê bi hizirekê dm dikin ku em xuyekê bidina nîşandin em dikarin wê teqez bibêjin ku ew hizira ku em bi wê xuyê re wê dikin ku em bidina nîşandin em wê didina nîşandin? Yan jî em dikarin wê bibêjin ku em di awayekê teqez de wê bibêjin ku wê rewşa xuyê wê ew wê dervî wê wateya xwe wê karibê wê hizra me weke wateyekê wê di xwe de wê bide dîyarkirin?

Di wê nûqteyê de wê dema ku wê xuy wê bi heyina me ya jîyanî re wê xwediyê wateyekê bê wê demê wê di wê temenê de wê karibê wê bibêjê ku wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê bi wateyekê wê cihê wê bibê. Wê demê wê dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman ku wê dema ku em dihizirin ku me ew bi wê hizrê ew xuy daya nîşandin û kesekê din wê tiştekekê din wê ji wê fahmbikê wê demê wê di wê nûqteyê de wê di nava fahmkirina ji wê xuyê û hwd re wê di renekê de wê weke du aliyên ku ew weke ji hev cihê hatina fahmkirin. Yan jî wê di renekê de wê aliyekê din wê weke aliyê sêyem wê karibê bi kesê dervî me ê ku ew fahmdikê re ew xwe bide dîyarkirin. Yan bi me re weke kesê sêyem li hemberê kesê din wê bide dîyarkirin.

Minaq wê di wê nûqteyê de wê, bi wê rengê wê ji aliyê yê li hemberî me re wê di wê rengê de wê karibê wê bi wê rengê wê fahmbikê. Lê kesê sêyem wê di wê nûqteyê de ew xûy di mejiyê xwe de çawa salixkiriya û bi fahmkiriya û di wê temenê de wê dema ku ew dibînê wê çî ji wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê din ê cihê wê karibê li ser temenê cihêyîya fahmkirinê ew karibê xwe bide dîyarkirin. Di renekê de wê karibê minaqek çandî wê di wê nûqteyê de wê bide. Minaq wê di renekê de wê dema ku wê xuyek wê li kesekê ku ew di nava çandekê mazinbûya ku ew ji wî û an wê re rast wê were wê ji kesekê din ê di nava çandek din re mazin bûya ew dikarê di wê rengê de ji wê û an wî re weke ku ew rast newê. Ev wê di renek de wê bi awayê rengê fahmkirinê û salixkirinê bi wê ên di mejî û an zêhnê de ku wê bi wê re wê werina kirin ve wê di

rengê de wê girêdayê bê. Wê di wê temenê de wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirina wê de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karbê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têngînên weke yên bi civaknasî û derûnî wê dema ku wê ji heman kiryarê wê werina fahmkirin wê karibê weke hev heman encamê bi hizirkirinê û fahmkirinê ji wê bide mirov? Di wê nûqteyê de wê di wê de jî wê ew wê karibê wê weke aliyekê wê yê cihê bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê di wê nûqteyê de wê ev jî wê karibê were lê hizirkirin û wê xuy wê bi qalibên wê re wê di wê nûqteyê de wê weke aliyên ku ew wê di nava jîyanê de wê bi rengê xwe re wê di dîmenekê dîtbar de wê bi wê re wê bidina diyarkirin bin. Di dewama wê de wê dîtbarîya xuyê û dîtina wê di wê temenê de wê weke du aliyên ji hev cihê wê karibin bibin û wê di wê nûqteyê de wê hinekê wê weke pêwîst bê ku mirov bi berdewamî wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Di nava zêhn û xuyê de têtikili

Mijare dîtina ku wê di wê temenê de wê ji gelek aliyan ve wê were hildan li dest wê mijare têngîna xuyê û zêhnê bê. Di wê warê de wê heta roja me wê, bi gotinên derûniya hiş re wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê werê ser ziman. Descartes wê dema ku wê teoriya xwe dualismê wê werênê ser ziman wê di rengê de wê, mijare têngîna bi têtikiliya nava bedenê û zêhnê wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê têtikiliya nava zêhn û bedenê de wê di rengê de wê têtikiliyek ku wê hinekê komplike bê. Di wê temenê de wê mirov wê çawa wê têtikiliyê bi xwe û an zêhnên din re wê dênê wê hinekê wê bi wê ve wê di rengê de wê weke ku wê girêdayî bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare danişandina têtikiliya nava zêhnê û xuyê de wê di wê temenê de wê di serî de wê bi têtikiliyên xwe yên bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê derkeve li pêş. Zêhn wê li ser têngînên weke azmûnkirin, helwest û kirinkirinê ava bê. Bi azmûnî minaq ku em destê xwe bikina nava avê û ku ew germ û an sar bê ew wê weke azmûnekê wê karibê ji me re bibê. Ku mirov xwe ji tiştêkê dûr bigirê weke ji nava niqaşek ramyarî û hwd ev dikarê weke helwestekê were fahmkirin. Ku

mirov minaq tişteke weke bi kirineka weke ajotinekê bikê û an tişteke din di wê rengê de wê bikê wê weke kirinkirinekê bê. Ew wê bi xwe re wê çerçoveyek zêhnî jî wê bi xwe re wê karibê di rengê de werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê bi têtîna xuyê re wê ev wê karibê wê weke têtînek ku wê karibê me bibê û têtîliyê wê bi wê re wê dênê.

Di mijare zêhnê de wê ya ku wê bi wê re wê were û biafirê wê di rengê de wê dema ku mirov wê di rengê de wê ji aliyê tevger û xuynişandinên hev ve wê li wê dînerê wê weke ku wê di wê temenê de wê, ew wê weke çî di xwe de wê hebê wê weke di awayekê de wê bigihijê intibaya wê. Lê ev rewş wê di rengê de wê weke ku wê ne wilqasî wê hesan bê. Di serî de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya ku mirov wê dide dîyarkirin wê nikaribê wê bi tememî wê di zêhnê de ya ku ew dibê. Ji wê zêdetirî wê ya zêhnê wê bi çerçoveyek berfireh wê weke ku wê hebê.

Têtîliya xuyê wê bi hemû zindiyan û her wusa wê heta ku wê şînahiyan re wê di rengê de wê hebê û ev wê xwe di şêwayekê de wê bi wan re wê di rengê de wê bide dîyarkirin. Her tişt wê bi zindiyê re wê di rengê de wê di ahenge wê re wê bibê. Minaq wê di rengê de wê tişteke wê weke di temenekê wê weke di dema xwe de wê bibê û wê ne ji wê demê kêr û ne jî wê zêde zûr bibê jî wê weke xuyekê wê di wê temenê de wê mirov wê karibê wê di rengê de wê di wê çerçoveyê de wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Ev wê di rengê de wê weke bo xuyên mirov jî wê wusa bê. Di wê temenê de wê xuyên heyina hebûnê wê di wê çerçoveyê de wê di çerçoveya xwe de bi wê rengê wê bûyina wê jî wê aliyekê wê yê bi têtîna rasyonaliyete wê ya bi hebûnê re jî wê dikarê wê di rengê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Xuy wê di rengê de wê dema ku em li hemberê xwe wê dibînin em di rengê de wê bi têtînek weke ya derhaninê wê di rengê de wê tefkir dikin û wê di rengê de wê bi wê re wê dikin ku wê bigihîna fahmkirinekê û wê werênina ser ziman. Di awayekê de wê salixkirina têtîna xuyê wê di hevbeşiyê de wê di rengê de wê, karibê di rengê de wê weke têtîliyê bi zêhnî wê di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Lê ev têtîli wê di rengê de wê weke bi têtînekê bê. Di wê çerçoveyê de wê, mijare zêhnê bi xwe jî wê weke çerçoveyek zêde berfireh û komplike wê xwe di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê karibê ew bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê gotina fahmkirinê û lê têtîhiştinê wê weke gotinên ku wê di wê çerçoveyê de wê weke

hinek gotinên ku mirov wê karibê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê salixbikê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin ku wê salixkirinên me wê di rengekê de wê hinekê jî wê karibê di rengekê de wê xosletên me yên bi zêhnî bi xwe re wê bi wê re wê bidina dîyarkirin. Di awayekê de wê xuy wê hinekê jî wê di wê çerçoveyê de wê weke hinek fahmkirinên stalizekirî wê di rengekê de wê karibin xwe di dîmenekê de ew bi wê re di rengekê de weke ku ew bidina dîyarkirin. Xuy wê di wê çerçoveyê de wê dema ku ew wê were dayin nîşandin wê ji aliyê tîkiliya wê ya bi zêhnê ku ew ji wê dibê û dihê dîyarkirin wê ew wê di wateya fahmkirinekê de jî wê karibê wê weke di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê di nava wê de wê levkirinek û ahengek ku em wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirin û wê karibin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Salixkirinên bi xuyê re wê, di wê çerçoveyê de wê, piştî ku ew bûn û pê de wê weke fahmkirinekê wê karibin ji aliyekê din ve jî wê di rengekê de wê weke bûjenek zêhnî wê di dewama wê de wê xwe bidina dîyarkirin. Wê dema ku em dibêjin di demek bûhûrî me bi wê rengê xuy danîşandin û an bi wê rengê tevgerîya û an bi wê rengê berteka xwe hanî ser ziman û hwd wê direngê de wê di wê çerçoveyek wê di cewherê wê fahmkirinê de wê weke ku wê kirpendinek jî wê di rengekê de wê weke ku wê ew bi wê re wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin jî bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman ku wê bertekên me û rengên wan wê di rengekê de wê bi xuyî wê wateyek wan hebê. Wê dema ku em hêrs dibin, tevdigerihin, bertekê didin nîşandin û hwd wê bi xuyî wê weke têtîna salixkirî ên bi sînorê xwe re wan dihênina ser ziman.

Her zêhn wê di wê temenê de wê di çavkaniya wê de wê bi wê pêvajoyên wê yên jîyankirî û hwd re wê xwediyê temen û çavkaniya xwe

bê. Wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê di renekê de wê bi wê re wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Têgîna girîng a ku wî ji bo çareseriya pirsgerêka zêhnê derxistiye pêş, “fahmkirin” bê. Wate têgînek giringa tevgerê jîr a taybetî rave dike. Fahmkirin jî rasterast bi “zanîna çawaniyê” ve girêdayî ye. Zanîna çawaniyê, ji navê xwe jî diyar dike, zanîna ku rê û rêbaza kirina tiştekî dihewîne. Mînaq, “kesê ku felsefeya Platon şîrove dike, ne hewce ye ku xwedan xwemalîteya felsefîkî ya zêde bê. Lê heke ew nikaribe hêz, wate û motîvasyonê argumana felsefî binirxîne, şîroveyên wî dê girîng bin. Ger ew bikaribe wan binirxîne, ew ê bizanibe ku ew ê hinekî jî tiştê ku Platon dizanibû bike, bike.” Fahmkirin fahmkirin ku hişên din hene. Ji bo rexnekirina rewş an tiştan, divê di paşerojê de têgihîştin hebe.

Di zêhnê de wê mirov wê karibê wê bahsa têgînek cewherî bikê bê? Di nava felsefeyê de wê gelek filosof wê dema ku wê werênina ser ziman wê hinekê jî wê di wê temenê de wê bi têgîna cewherê wê re wê li wê bihizirin. Mînaq wê spinoza û descartes wê têgîna tozê wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke têgînek cewherî wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê bixwezîna ku ew wê derxîna li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, di mijare cewherê de wê, weke çerçoveyek ku ew ji wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê. Mijare cewherê wê di renekê de wê bo zêhnê wê weke têgînek navendî ku ew wê ji wê hîmê wê fahmkirinê wê hertimî wê biafirê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di nava felsefeyên demên hemdem de wê ji aliyekê din ve jî wê bi têgîna cewherê bi wê rengê wê ji wê zêdetirî wê bi têgînek pêvajoyî wê di wê çerçoveyê de wê bi pêvajoyên pêşketinê re wê li wê were lê hizirkirin. Hinekê jî wê di wê temenê de wê hume û locke wê di wê temenê de wê di felsefeya xwe de wê di çerçoveya pêvajoya fahmkirinê re wê bi zêhnê re wê bikin û wê bi wê re wê bikin ku ew wê werênina ser ziman. Di wê rengê de wê pêvajoya pêşketina wê bi temen û çavkaniyek azmûnî wê di renekê de wê pêşkeve û wê bi çavdêriya xwe wê têgîna bûjenî ku me ew derkkir wê ew derka wê weke ideayekê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê were bi wê re wê were lê hizirkirin.

Pêvajoyên zêhnî wê weke hinek pêvajoyên demdirêj ên ku wê ji aliyekê ve wê di çerçoveya hiş de û an dervî rewşa hiş jî ku wê xwediyê hinek

pêvajoyên hizirkirinê û an tefkirkirinê bin. Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê bi awayekê wê, dema ku mirov wê bi zêhnê re wê bihizirê wê karibê wê bibêjê ku wê bi zêhnê re wê, pêvajoyên hizirkirinê, fêrbûnê, xêv û ziman wê weke hinek pêvajoyên demdirêj bin û ev pêvajo wê ji aliyekê ve jî wê di çerçoveya rewşa zêhn û hizirkirinê a bi wê re wê têkiliyek wan ya bi hev re wê hebê.

Di nava têkiliya zêhn û bedenê de wê têkiliya nava wê de wê, mijare wê weke di çerçoveya hizirkirinekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê din de wê, di nava wê de wê bi aliyên wê yên bi hêst û xuyan re wê di awayekê de wê bi têkiliya wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di rengê de wê, dema ku mirov wê bahsa xuyê wê dikê wê bi wê re wê ji aliyê zêhnê ve wê weke rêya ku wê bi wê re wê mirov wê xwe bi hiizr û têgînên xwe yên di meji de ku wê bi wan wê werênê ser ziman re wê weke xwe bi wê hanîna ser ziman jî wê di rengê de wê were pênasekirin.

Di wê çerçoveyê de wê xuy wê weke rêya xwe hanina ser ziman wê di rengê de wê di wê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin. Lê wê dema ku em ji aliyê xuyê ve wê hildina li dest wê ji aliyekê din ê duyem ve jî wê dikarê wê bi rewşa ya bi hiş û ya ne bi hiş re wê di şêwayekê de wê dikarê wê fahmbikê. Wê jî wê dikarê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman ku wê rewşêa hizirkirinê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare xuyê wê di wê nûqtayê de wê dikarê wê ji wê aliyê ve wê ji aliyekê ve wê fahmbikê wê di dema danîşandina tevgerên xwe bi wê re de wê, di rengê de wê hinek tevgerên me wê weke bi hiş bin û em bi wê hişê weke ku ew di farqê de bin ku ew bi şîyarîyekê û an bertekekê bibin û an ne bi bertekekê bûbin. Di wê çerçoveyê de wê, di wê rengê de wê ev wê, di rewşa fizîkî de wê di çerçoveya wê de wê, ya ku em di farqê de bin wê weke ya ku mirov wê hişê wê de bê ku ew çawa dibin. An jî wê dema ku mirov wê tevgerê wê dide dîyarkirin ku mirov wê çawa wê bikê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê weke ku wê bikê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Aliyê din ê ku wê weke dervê hiş wê bibê wê bi rewşên me yên fizîkî re wê bibê û ew wê çendî ku wê weke ku wê hişê me ne di farqê de wê jî bê lê wê weke ku wê fizîka me û weke rewşek hiş a fizîkî ku wê bi wê re wê

bi hebûna me re wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayê de wê weke ku wê di renekê de wê bi wê re wê bibê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê di wê nûqteyê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê hinek rewşên fizîkî ku em bi tevgerê didina dîyarkirin û weke ku em bi hiş ne di farqe wê de jî bin lê wê di meji û xêva me de wê hinekê fizîkî ku ew wê weke di farqe wê de bê û wê hebê. Bi wê re wê di renekê de wê weke ku ew wê di farqe wê de bê. Di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, ew tevgerên me yên ku ew dibin wê li derve wê dema ku wê weke ku em tiştê vebêjin wê bi wê re wê bibin. Carna em tevgerekê dikin û wê kesekê li hemberê me wê tiştê wê ji wê fahmbikê. Di wê temenê de wê bi wê re wê li gorî wê tevgerihê. Wê bi wê xwe yan ji me dûrbikê û yan jî wê nêziktir wê bigirê. Di wê çerçoveyê de wê tevgerên me bi xuyî wê tiştê wê ji me wê hertimî wê di renekê de wê, ji derve wê bibêjê.

Kesek wê dema ku wê, dema ku wê tiştê wê bikê wê di renekê de wê, li hemberê wê em yan dilşa dibin û yan jî hêrs û nexweş bin. Yan jî wê zewkê dihildin û yan jî ji wê dilnexweş dibin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke hinek xuy bin û wê xwe bi me re wê di renekê de wê bidina dîyarkirin. Ev bi fizîkî wê xwe bidina dîyarkirin. Yan jî wê bi fizîkî û yan jî wê bi hêstî wê xwe bidina dîyarkirin. Têkiliya nava fizîkê û ya hêstî wê hertimî wê ji temen ve wê hebê û ya ku me hêstkir wê ji du aliyan ve wê bandûra wê û diyarkirina wê hebê. Yek wê li me bi xwe wê ew wê bibê. Ya din jî wê li derve wê bibê. Li kesên dervî me wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê salixkirinên bi tevgerê wê di wê çerçoveyê de wê bi hêstî û hizrî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa weke ya têkiliya hêstê û an hizrê a ji meji bi fizîkê re ku wê hebê wê çawa wê pirrali ew têkili wê hebê û wê xwe bide dîyarkirin wê bi reaksiyonên me yên bi fizîkê re wê karibê wê hinekê wê ji wê bahsa wê bikê. Mînaq wê dema ku wê, di rewşekê de wê dilxalinekek wê bi me re wê çê bibê. An jî wê di rewşekê de wê hêrsbûn wê bi me re wê ji kirinekê

dervî me wê bi me re wê çê bibê û an ji tiştê ku me bi xwe di xwe de hizirkir wê ji wê biafirê. Ev wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengê de wê bi wê re wê karibê wê bihizirê ku wê, têkiliyên bi fizîkê re wê di wê çerçoveyê de wê ji hundurê zêhnê bin û wê di wê çerçoveyê de wê pêvajoyên hizirkirinê ên bi zêhnê wê zêdetirî wê di wan de wê çerçoveyek kûr û komplike wê bi wê re wê karibin xwe bidina dîyarkirin. Wê jî wê du awayiyekê bi hizirkirina ji wê di temenê de ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin wê bibê. Yek wê bi ya wê demê ku wê weke bi dîtinê û hizirkirina ji wê re wê bibê. Ya din jî wê bi dîmenên din ên weke ji berê ve ku ew hena wê weke bi rengê xwe bi em re daya rûniştandin ên weke kevneşopîyê rewîstê û hwd re wê di şêwayekê de wê bide dîyarkirin. Aliyekê din jî wê karibê wê bi temenekê rakendî li ser temenekê fizîkî û ne fizîkî bi pêvajoyên demdirêj ên bi jîyanê re ku ew dibin re wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê ku wê pêvajoya fahmkirinê wê di nava wê çerçoveya wê ya bi hizirkirinê re de wê di şêwayekê de wê bi awayekê pirrali wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Xuy wê di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê bi wê re wê ji zêhnê wê weke kirde û an rewşên weke yên dana dîyarkirinê bin. Di awayekê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê fahmbikê ku wê ji kû wê mirov wê fahmbikê ku wê di xuyekê de wê salixkirinek wê hebê? Ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê ji hizirkirina di hundurê xwe de wê bi zêhnê ku wê pêşî mirov wê dihizirê û wê piştî wê dide dîyarkirin bê. Aliyê din jî wê aliyê li derve ku ew bi wê weke ku ew hatiya salixkirin û bi wê re ku mirov dihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aliyê pêşî de wê, dema ku wê dide dîyarkirin wê, ji nerîna çav, û an ku

ew hebê gotinek ji dev derketina bi wê û yan jî wê di renekê de wê nêzîkatîya bi dûr û an nêz li wê dayina nîşandin û hwd re wê xwe bi wê re wê di nava kombinyonê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Rewşên me yên bi tevgerî wê di wan de wê, di renekê de wê şewayekê xuyî wê hebê. Kesekê ku ew di asayiya xwe de ew çavên miç û bal dikê wê tevgerê weke ya xwezayî a fîzîkî a bi xwe re wê bide nîşandin. Kesekê ku ew zûtirin li ser hev çavên xwe miç û bal dikê wê ji wê cihê wê tevgerê din bi xuyî wê weke ku wê bi wê re wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê di nava xuyî û tevgerê de wê di wê temenê û çerçoveyê de wê di şewayekê de wê têkiliyek ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare xuyê de wê, wê têkiliya wê ya bi tevgerê re wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê ku ew wê ji wê were fahmkirin bê. Her tevgerên me wê, di temenê wan de wê aktiviteyên me yên meji û bi wê jî wê tefkirkirinên me yên zêhnî wê di wê de wê weke ku wê xwe bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, têkiliyek bi wê rengê wê xwe bidê dîyarkirin wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê hebê.

Di nava rewşên tevgerê de wê, rengê tevgerê, şewayê wê, û awayên wê di renekê de wê bi xuyê re wê di awayekê de wê bistênin. Wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bo me wê bi wê rengê hizirkirina me ya zêhnî re wê têkiliyekê wê biafirênê. Di wê nûqtayê de wê, pîrsek wê bi rehetî wê karibê wê di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Bê ku mirov wê tiştê wê bibêjê wê bi wê re wê têkiliyek wê bi zêhnê re wê karibê wê bi wê re wê were danin? Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê xuyî wê weke ku wê çendî wê têkiliyek ji me ya ji zêhnê ku ew li derve bi fahmkirina wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin wê bi zêhnê din re jî wê di renekê de wê weke ku wê têkiliyek hem di dîmenekê epistemîkî de û hem jî wê weke di dîmenekê ontolojîkî û hwd de wê di renekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê têkiliyê de wê weke bi şewayekê ji fîzîkê wê weke ji fîzîkê wêdetirî ku mirov herê û bi wê re hinek girêdanan çêbikê û an dênê wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê bibê bê. Zêhn wê di wê temenê de wê hewldana ku ew ya ji wê wêdetirî wê kifşbikê wê di fêrse wê ya bi ya fahmkirinê ku ew dikê re wê di renekê de wê hertimî wê di wê de wê hebê. Di wê çerçoveyê de

wê ji ya heyî wê wêdetirî wê bi wê hizirkirina wê re ku wê bibê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê l iwê bihizirê bê. Wê jî wê di rengê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê xuy wê hem bi fizikî wê bibin û hem jî wê ne bi fizikî wê bibê. Minaq rewşa ku me li jor wê hanî ser ziman a weke di fêrsa fahmkirinê de hewldana ji wê wêdetirî bi hizirkirinê gihiştina wê, di rengê de wê karibê wê di rengê hizirkirinê de wê biqasî ku wê fahmbikê wê wilqasê jî wê karibê wê di rengê û xuyekê bi wê çerçoveyê jî wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê hizrên me wê karibin bi xwe re û bi awa û rengên xwe yên hizirkirinê re di wê rengê de ew fêrsek fahmkirinê bi xwe re bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê ji xwe wê dema ku em wê hizrê wê pîretize dikin wê ji wê fêrsa ku me girt û wê weke wê kir wê di wê temenê de wê dîmenekê wê yê ku ew bi wê re wê weke heyî ku mirov di farqê de bê û an ne di farqê de bê wê bi wê re ku ew xwe dide dîyarkirin bê. Rewşên fizikî wê di hizir û ideaya wê de wê di wê rengê de wê fêrsek fahmkirina xuyî wê di wê rengê de wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di hizrekê û an ideayekê de wê çî wê bide diyarkirin ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi awayekê hizirkirinê wê ew wê bi wê re wê hebê. An jî wê di wê de wê çî wê bide dîyarkirin ku ew wê di wê de wê bi me re wê bide dîyarkirin. Ew azmûna bi wê hizirkirinê ku me kirî û an azmûnek din wê bi wê hizirkirinê re ku wê têkiliyê wê dênê wê bi wê re wê ew wê bibê? Di wê nûqtayê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa têkiliyê wê di wê rewşê de wê di dîmenekê têgînî a bi hizirê û îdeayê û hwd re wê dîmenekê tawandinê bi fêrsa fahmkirinê re wê weke ku wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê karibê wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê werênê ser ziman bê.

Di zêhnê de wê gotinên me wê karibin carna ji ya ku em bi wan re bihizirin û an werênina ser ziman cihê hin tefkir û wate û hwd jî bi xwe re werênina li bîrê. Ev wê weke hinek girêdanên ku ew ew dikin wê bi

wan ve wê girêdayê bê. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke pêvajoyek hizirkirinê bê. Di hizirkirinên me de bê, di hîskirinên me de bê, di hêstên me de bê û hwd wê di wê çerçoveyê de ev wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Zêhn di wê de wê, fêrsên fahmkirinê, kirinê û salixkirinê û an weke pêjnkirinê û hwd wê bi hev re hem cihê û cihê wê bibin û hem jî wê di hev re di şêwayekê derbasbûyî de wê weke ku wê bibin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê karibê wê di awayekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di awayekê de wê, karibê wê fahmbikê ku wê salixkirinên di zêhnê de wê, dema ku wê xwe bidina dîyarkirin wê bi xuyan û hwd re wê bidina dîyarkirin. Gotinek jî wê di awayekê de wê aliyekê wê yê bi xuyî ku mirov wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê hebê.

Di nava gotinê de wê ne tenê wê di renga ku ew dide ragihandin ji wê bi wê salixkirina di wê de ku ew wê bibê. Wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê hebûna gotinê wê bi xwe jî wê di wê temenê de wê bi şêwayê wê yê qarakterî wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengeke de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di jîyanê de wê her rewşên jîyanî wê bi awayê wê yê tevgerî û hwd wê xuyên jîyanî wê bi wê re wê, direngê de wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê bi de dîyarkirin. Xuy wê bi wê tevgerîya

jiyanî re wê di reng û awayê wê de wê bi fêrbûn, alimîn û fahmkirinên wê û awayên wê yên fahmkirinê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê dema ku mirov wê çawa dijî wê li wê bihizirê wê weke rengê fahmkiirî wê karibê wê bi wê gotinê re jî wê di çerçoveyê de bi wê fêrsa fahmkirinê re wê bi wê re wê karibê bigihîjê hinek fahmkirinan di çerçoveya gotina xuyê de. Ber ku ew wê di wê temenê de wê di rengê de wê di awayê wê yê heyî û hwd de wê bibê. Xuy wê bi heyîna heyî re wê weke dîmenekê şenber yê dîyar ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Xuy wê, di hebûnê de wê weke ku me li jor li çend deveran wê hanî ser ziman wê weke dîmenek hebûnekê ê xwe bi wê dana diyarkirinê bê. Di nava têkiliya xuy û tevgerê de wê ew wê hebê ku wê, çawa wê tevbigerihe û wê di wê rengê de wê bibê wê ew wê di wê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin. Tevger di hebûnê de wê, weke xuyî wê, di rengê wê de wê xwe bidina dîyarkirin. Hebûn wê, bi zinditiya xwe re wê weke fêsek diyarkirinê û heta ya fahmkirinê wê dide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê bide diyarkirin bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûna zindiyî û xuya wê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, zindi wê nava tevgera xwe ya hebûnê de û ya tevgerî de wê ew wê di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê dikarê wê di rengê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê, di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê wê, di wê temenê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, dema ku em bahsa têgîna hebûnê û xwe ragihandinê dikê de wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di rengê de wê karibê wê bibêjê ku wê hebûn wê bi tevgerên xwe re wê weke bertekên xwe wê bide dîyarkirin. Di mijare xuyê de wê dema ku mirov wê bikê ku wê fahmbikê wê karibê wê di rengê de wê li ser sê temenan wê fahmbikê di serî de. Aliyê pêşî bi demê re wê bi pêvajoyên wê yên pêşketinê bê. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê bi demê re wê mirov wê li gorî demê û pêvajoyên pêşketinê wê xuyên xwe wê pêşbixê û wê bide dîyarkirin. Di hebûna biolojîyî de wê bi organîsmayî wê her

pêvajo wê di wê temenê de wê li gorî wê, xuyên wê yên ku ew dide dîyarkirin wê bibin. Aliyê din wê xuyên ku wê, ji hewirdorê wê zindî wê di xwe de wê bigirê bê. Ev wê karibê wê bi derûnî û an civaknasî û hwd wê hewirdora ku ew di nava wê de dijî wê ji wê girtinên ku ew digirê bê. Di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê jî dikarê wê werênê ser ziman ku wê bi bihîstinên xwe jî wê di rengekê de wê pêvajoyek fêrbûnê ku wê bikê wê di wê çerçoveyê de wê karibê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fêrbûnê de wê mirov wê karibê w di rengekê de wê bi derûniya fêrbûnê re wê di rengekê de wê hinekê wê li ser wê ibsekinê û wê werênê ser ziman. Di derûniya fêrbûnê de wê mirov wê çawa wê ew wê bikê wê bi wê re wê karibê ê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê ew wê bikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Lê di pêvajoyên fêrbûnê de wê mirov wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê xwediyê wê pêvajoya wê ya fêrbûnê bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fêrbibê bê.

Aliyekê din jî wê di rengekê de wê, têkiliyên nava hebûna zindiyê û hwd re bê. Ev wê weke çerçoveyek berfireh bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Direngê de wê mijare girtinên me yên bi sehên me ku em li berçavbigirin wê sehên me wê di rengekê de wê weke aliyekê bi xuyî wê xwe bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. Weke xuyên fêrbûnê wê xuyên dîtînê, bihistinê, têjgirtinê û hwd wê di rengekê de wê karibê di dewama wê de wê bi heyina wê re wê bahsa wê bikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê di mijare hebûnê de wê, xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Zindiyek wê dema ku wê bertekê wê dide nîşandin wê di rengekê de wê ew wê, bertekê wê bi fizîkî wê bibîrbikê. Ev wê bo zindiyên ku ew na hizirkirin û ne xwediyê wan fêrsên bi fahmkirinê bin wê bi wan re wê were dîtîn ku wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê din de wê, jî wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên bi heyina wê re wê bide dîyarkirin. Di zêhnê de wê, tefkirkirinên me yên ku em dikin wê bi wê re wê, di rengekê de wê dema ku em wê, zaninê diafirînin û wê dikin ku wê bidina dîyarkirin em bi xuyên sehî wan di rengekê de wê didina dîyarkirin. Ev weke bi axiftinê bê û hwd bê.

Di awayekê de wê dema ku mirov wê bahsa têgîna zêhnê wê bikê wê di rengekê de wê, were dîtîn ku wê di wê çerçoveyê de wê çawa wê karibê

di derbarê zêhnê de wê bigihijê zaninê wê li ser wê hizirkirin wê were kirin. Di regekê de wê di derbarê zêhnên din de wê hewldana gihiştina zaninên din wê bi wê re wê di regekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê xwe bigihêne zaninên zêhnê ên dervî xwe? Di awayekê de wê, di regekê de wê ya ku em wê dibînin em dikarin wê weke ku wê derkbikin. Lê di regekê de wê, di regekê de wê bi xosletên ku em nabînin jî bi fêrsên fahmkirinê û hwd re em dikin ku em xwe bigihênina wan. Ev wê di regekê de wê weke ku wê di felsefeyê de wê bibê ku wê çawa ku mirov wê di awayekê de wê aqil wê bimeşênê wê di wê temenê de wê li ser temenê fahmkirina xuyê re wê bi wê şêwayê wê dîmenekê wê bi wê re wê bikê û wê di regekê de wê weke ku ew wê werênê ser ziman.

Di mijare zêhnê de wê di nava felsefeyê de wê, di her demê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di wê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin ku wê çawa wê, bi derkkirin û rêyên wê re wê ew mirov wê bikê. Di regekê de wê, biriqînên li zêhnê me jî derve wê, di regekê de wê weke bi rêyên girtinê re wê di wê de wê, bingihê wê pêvajoya bûyina di wê de a bi zaninê û hwd jî wê di regekê de wê werê hanin li ser ziman. Lê wê dema ku em bahsa pêvajoyên wê bikin wê aliyekê wê yê din jî wê xwe bi wê re wê karibê wê weke bi pêvajoyên xêva demdirêj û hwd re wê, di çerçoveyekê de wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê xêva demdirêj wê di regekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê pêvajoyên wê di xwe de wê di regekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin ku ew wê, bi temenekê bûyinê wê ew wê, bi wê re wê, bi pêvajoyên wê yên ku ew bûna re wê çawa wê bi wê re wê bibê bê. Her zindî wê pêvajoyên wê yên peresendinê û bi wê re ên gûharînê ku em li berçav bigirin wê di regekê de wê, di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê, di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di nava hizirkirinên felsefeyê de wê li zêhnê wê hebûnekê wê weke li wê li wê were atifkirin û wê bi wê re wê bê xwestin ku ew wê werênê ser ziman. Ku em di dewama wê de em li zêhnê hebûnekê li wê atif bikin wê demê em pêvajoyên xêvê bi pêvajoyên wê yên demdirêj û demkort û hwd re bi awayên wê yên din re wê di regekê de wê hildina li dest û di nava wê

têgîna hebûnê de wê hildina li dest û wê werênina li ser ziman. Di zêhnê de wê kûrbûn wê ya ku wê ji aliyekê ve wê bingihê kûrbûnê wê di rengê de wê weke ku wê biafirênê jî wê ew pêvajoyên xêvê ên demdirêj ku wê pirrali wê derfeta li ser wê re a têgihîştinê wê hebê jî bê. Wê di wê rengê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengê de wê ib wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di nava têgîna dualistî de wê ji hev cihê hizirkirina zêhn û bedenê wê, dîmenekê din wê bi xwe re wê li ser temenê fahmkirinê wê bide me. Ew wê bi têtikiliya nava bedenê û zêhnê bê. Di wê çerçoveyê de wê ya ku wê bingihê tevger û pêşveçûnên wê yên bi hebûnî wê bide dîyarkirin wê di wê çerçoveyê de bê. Weke wê, di şewayekê de wê weke herdû aliyan wê bigêhênê hev û wê temamiyekê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin jî wê di wê temenê de wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê pêvajoyên pêşketina zêhnê ku mirov di rengê de wê li wê bihizirê wê dualiteya nava wê de wê bi beden û zêhnê ku wê bibê wê, bi çavdêriya wê ya derve ku wê bibê wê di wê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin ku wê bi wê re wê ew wê bibê. Lê wê jî wê di rengê din de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê zêhn û an xêva me wê di xwe de wê bi darêjkên din afirandina zaninê weke hiş û hanîn û derxistina wê ya li bîrê wê bikê. Ev wê bi xwe re wê di şewayekê din de wê pêvajoyên fahmkirinê li ser wê ya derve bi têtikiliyek bi hiş jî wê ji aliyê xwe ve wê weke ku wê temenê wê çêbikê û wê werênê ser ziman bê. Zêhn wê, di nava têtikiliya zêhn û bedenê de wê weke bi pêvajoyek fahmkirinê a dîyar re wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Lê minaq wê dema ku em ji ya derve wê cihê bikin û zêhnê bi serê xwe wê hildina li dest wê weke ku wê di pêvajoyên hizirkirina bi felsefeya zêhnê û hwd re wê werê fahmkirin wê bi gelek nepeniyên fahmkirinê û hwd re wê xwe di reng û awayekê de jî wê karibê bi me re bide dîyarkirin.

Mijare zêhnê û fahmkirina wê di aslê xwe de wê zêdetirî wê komplike bê ji ya ku em wê dikarin wê fahmbikin. Di awayekê de wê, bi têtikiliyek bi derve re wê her timî wê bixwezê were ser ziman. Ew bi fahmkirina jî derve bê. Û an bi fahmkirina li derve bê. Di fahmkirina li derve re wê, zêhn wê bi fenomenên hizirkirinê ên weke bi kevneşopîya têtikiliya nava ya fizikî û birîqîna wê re wê di rengê de wê weke ku ew wê bikê. Weki din bi şewayên ji hev derhanînê bê, depelendinên weke bi şibînê bê û an di rengên din de wê, bi wan re wê bibê. Dervî rewşên fizikî û bûjenên

dervî me wê, fahmkirinên me wê di rengekê din de wê, bi rewşên heyîna girtinên berê ku ew hatina kirin re wê karibê bi temenekê wê fahmbikê.

Xuy wê di awayekê de wê weke têkiliyek di dîmenê wê têkiliya bî dualiteya beden û zêhnê de ku wê zêhn wê xwe bi wê re wê di rewşa xuyê de wê bide dîyarkirin. Lê em wusa tefkîrbikin ku xuyê em nekin ku em zêhnê û diyarkirinên bi wê re wê fahmbikin wê demê wê karibê bi rêyek din wê werênê ser ziman wê derfeta wê hebê? Di awayekê de wê, xuy wê, salixkirinên wê, minaq di xêvê de wê pîrrali bê. Yek wê bi salixkirina wê bê. Du; wê bi kodkirinên dubare û dubare ên li ser wê re ku wê bi demê re wê bibin bin. Ev wê, di wê temenê de wê, di zêhnê de wê, wan fektorên xuyî wê weke bûjenna wê di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di nava zêhn û xuyê de wê bi wê çerçoveyê û pêvajoyên demê re wê, di rengekê de wê girêdanên hundurîn wê bi wê çerçoveyê wê pîrr zêde wê bibin. Wê dema ku em bixwezîna wê têkiliya nava zêhn û xuyê wê bişikênin wê demê em pêwîstîna xêva demdirêj wê di rengekê de wê weke ji holê rabikin. Wê dema ku ev wê weke zêde ne bi derfeta bê bo mirov wê demê wê di wê çerçoveyê de wê dervî wê bi wê hizirkirinê jî êdî wê weke ku wê ne bi derfeta bê.

Lê ji hev cihê wê hizirkirina wan wê di wê temenê de wê weke bi zanîna wê re wê li wê hizirkirina wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê.

Di rengekê de wê di aslê xwe de wê di fêrsek fahmkirinê a zêhnê de wê gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê bi wê bihizirê wê bi wê re wê bibin wê hebin. Minaq em çawa dizanin ku em wê fahmkirinê ji wê niyetekê, hêstekê, hizrekê û gelek aliyên din wê weke bi têgînek armancê, mênê û hwd wê bi wê re wê fahmbikê û ji wê di dewama wêde wê pîretizekirinekê û an kirina çalakiyê de wê bi wê re wê pêşbixê? Ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Fêrbûn û alimandinên me yên hizirkirinê wê di xwe de wê hinek sînorên ku em di karin bi fêrsên fahmkirina bi xuyan re wê fahmbikin wê bi wan re wê xwe bidîna dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna xuyê wê, û wê ji hev vaqatandîna wan ji hev wê sînorê nava du hizran ku wê biafirênê jî wê bi wê re wê weke ku

wê biafirênê bê. Di wê nûqteyê de wê, ev wê bi tevgeran re wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Pêvajoya fahmkirinê wê di wê nûqteyê de wê di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Ji xuyê li tevgerê, ji tevgerê li hizrê, ji hizrê li xêvê, ji xêvê li hebûna pêvajoya jiyankirinê û ji pêvajoya jiyankirinê li hebûna heyî û hwd re wê karibê wê di dewama hev de wê bi wê re wê li wê bihizirê u wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê. Ev pêvajo wê her yekê wê di awayekê pirralî de wê di zêhnê de û an bo zêhnê wê xwediyê fahmkirinê û an pêvajoyên fahmkirinê bin. Wê dema ku em li hundurê wê pêvajoyên fahmkirinê binerê jî wê ji aliyekê din ve wê tûrek têkiliyê a bi wê çerçoveya wê re wê di rengekê de wê weke ku wê kifşbikê ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Çavkanî:

- *Chiesa, Mecca (2004). *Radical Behaviorism: The philosophy and the science*. Sarasota, Florida: Authors Cooperative
- *Grant L.K. (2005). "Story Analysis and the Literary Method". *The Behavior Analyst Today*
- *Skinner, Burrhus Frederick (1957). *Verbal Behavior*. Acton, MA: Copley Publishing Group
- * Oah, S. & Dickinson, A.M. (1989). "A review of empirical studies of verbal behavior". *The Analysis of Verbal Behavior*.
- *Normand, M. (2001). "Verbal Behavior: History and Future". *The Behavior Analyst Today*
- *Skinner, Burrhus Frederick (1953). *Science and human behavior*. Mcmillon
- *Guerin, B. (1992). "Behavior analysis and the social construction of knowledge". *American Psychologist*.
- *Baum, William (2004). *Understanding Behaviorism: Behavior, Culture, and Evolution*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- *Bateson, P. (2017) *behavior, Development and Evolution*. Open Book Publishers, Cambridge
- * Hull, David; Langman, Rodney E.; Glenn, Sigrid S. (2001). "A general account of selection: Biology, immunology, and behavior". *Behavioral and Brain Sciences*
- * Staddon, J. E. R. (1999). "On Responsibility in Science and Law." *Social Philosophy and Policy* 16:146–74. reprint: 1999. Pp. 123–75 in *Responsibility*, edited by E. F. Paul, F. D. Miller, and J. Paul. Cambridge: Cambridge University Press.
- *Thorndike, Edward L. (1911). *Animal Intelligence: Experimental Studies*. New York: Macmillan.
- *Jenkins, H. M. (1979). "Animal Learning & Behavior." Ch. 5 in *The First Century of Experimental Psychology*, edited by E. Hearst. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- *Michael, J. (1984). "Verbal Behavior". *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*
- * Mahoney, Michael J. (October 1991). "B. F. Skinner: A Collective Tribute". *Canadian Psychology*.

*Kuhlman, Hilke (October 1, 2010). Living Walden Two: B. F. Skinner's Behaviorist Utopia and Experimental Communities. University of Illinois Press

• **Abdusamet yigit, kurdistan, cizirabota 2018**